

DISSERTATIO THEOLOGICA
SECUNDA
DE
PERSEVERANTIA
CREDENTIVM
VSQVE AD FINEM.

QVAM
PRAESIDE
VIRO SVMMÆ VENERABILI, EXCELLENTISSIMO
DOCTISSIMO

IOANNE GEORGIO KNAPP

THEOL. D. ET PROF. ORDIN. CELEBERRIMO ORD. THEOL.
H. T. DECANO SPECTATISSIMO

PRAECEPTORE AC FAVTORE
OMNI PIETATE AETERNVM COLENDO
IN REGIA FRIDERICIANA

D. FEBR. CIOIOCCLIH.
H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDET

FRIDERICVS MAXIMILIANVS MAVRITII
LOERRACO-BADENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HENDELI, ACAD. TYPOGR.

§. I.

Postquam in prima disputatione de perseverantia credentium usque ad finem cum de illius necessitate tum etiam facultate actum est, restat iam, ut de eius adiumentis, ac certa persuasionem exponamus. Constitutum nobis erat utramque rem altera hac disputatione complecti, ac proinde tractationem gravissimi argumenti illa absolere datamque fidem liberare: sed quoniam variis de causis brevitati servandum erat, simulque alius commilitonum pariter publicum specimen edere cupiens, vitro se ad explicationem defensionemque partis quartae, obtulerat, nos in praesenti tertiam tantum tractabimus, in explicatione adiumentorum positam. Quod itaque ad adiumenta attinet, quorum fideli ac perpetuo usu perseverare potest usque ad finem, qui Christo vere fidem habuit atque addixit, vel plura, vel pauciora numerari possunt, prouti videlicet vel vno aliquo adiumento latius patente, plures res comprehendere atque vna explicari possunt; vel huiusmodi argumentum latius patens, in plures partes eo consilio dividi potest, ut singulae separatim numerentur atque explicentur. Nos quidem ita in hac re versari stude-

bimus, vt adiumenta potiora exponamus, atque pro instituti ratione breuiter explicemus, quibus reliqua, quae alio ordine ac numero electo separatim tractari potuissent, vna continentur. Nec enim in hac docendi ratione, vt nobis quidem videtur, aliquid constitui debet, quod certam quasi formam habeat, sed libertas in eo cuique relinquenda est, quam viam sequi velit; si modo nihil plane praetermittat, quod necessario ad rem pertinet.

§. II. (1) Qui itaque perseuerare volet in fide, crebro ac cum debita animi attentione vitam, statumque praeteritum recordando quasi remetiatur, ac proinde nunquam obliuiscatur, quis & qualis olim ante coniunctionem cum Christo fuerit, & quid ipsi per Christum contigerit, quippe cuius indulgentiae, quicquid est, & habet, vnice acceptum referre debet. Quo vero appareat, cur diligentem huius adiumenti vsum adeo necessarium iudicemus, duo facere constitutum est. Primo illud credentibus grauiter ac crebro iniunctum esse docebimus, deinde multiplicem rei utilitatem ac vim, quam ad perseuerantiam in fide habet, ostendemus.

§. III. Quod itaque ad primum attinet, nihil facilius est ad probandum, quam rem, de qua agimus, a legatis domini sedulo vrgeri, id quod facile cuius constabit, si modo id secum cogiter, illos & ipsos fidelibus diligenter memoriam status pristini, & extra Christum miserissimi refricare, & simul inculcare, vt ipsi fideles idem agant. Quod pluribus facile probari poterit, vnico exemplo probabimus, quod in re nec obscura nec difficili in praesenti sufficere potest. Pertere vero illud placet ex Epistola ad Ephesios, in qua Paulus vtrumque agit. Primo enim ipse Ephesius miseriam status pristini, a quo per Christum liberati fuerant, in memoriam redi-

redigit, hunc in modum scribens Cap. II. i. &c. *Et vos mortuos existentes in delictis & peccatis, in quibus olim ambulauistis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris, spiritus nunc operantis in filiis infidelitatis; in quibus & nos omnes conuersati sumus, in cupiditatibus carnis nostrae, facientes voluntates carnis, & cogitationum, & fuimus filii naturae irae, sicut & reliqui. DEVS vero diues existens in misericordia, propter magnum amorem suum, quo nos amauit, existentes nos mortuos delictis una vita donauit cum Christo, (gratia enim estis seruari) & una excitauit, & una collocauit in coelestibus in Christo Iesu. Idem reperit Cap. V. 8. eratis olim tenebrae, inquit, nunc vero lumen in domino estis; sicuti filii lucis ambulate. Quod vero Apostolus hoc modo ipse facit, idem quoque ab Ephesiis fieri vult; nam ideo commonefacere solemus alios, ut ipsi in memoriam eorum, quae mouentur, redeant; sic enim scribit Cap. II. ii. &c. Ideo recordamini, vos, qui eratis olim ethnici in carne, dicti praeputium ab ea, quae dicitur, circumcisione, in carne manufacta. Vos, inquam, fuisse in tempore illo sine Christo, ab alienatos a ciuitate Israelis, & hospites testamentorum promissionis, spem non habentes & atheos in mundo. Quod vero Apostolus aliis rantopere inculcat, ipse quoque secum frequenter reputasse, atque egisse cernitur. Nullam enim temere occasionem praetermisisse nouimus, statum suum miserimum recordandi, in quo olim constitutus in Christum saeuierat unicum salutis auctorem & conseruatorem. Ut enim taceamus, quae in vitae ante actae enarratione occurrunt in Actis Apostolicis Cap XXI & XXVI. considerare imprimis iuuabit, quae in priori ad Timotheum epistola leguntur Cap I 12 &c. *vbi gratiam habeo, inquit, illi, qui corroborauit me, Christo Iesu Domino nostro, quod fidum me iudicauit, dum constituit in**

ministerio, qui eram prius blasphemus, & persecutor, & contemtor, sed misericordiam nactus sum, quod ignorans feci in infidelitate, conf. i Cor. XV. 8 &c. Ex quibus Apostoli dictis id simul adparet, cogitandam quidem diligenter, ac memoria repetendam communem miseriam humanam, in qua omnes iam mortales promiscue nascuntur, & propter quam iure apud Deum in offensa sunt, sed singulariter quoque quemuis ad se ipsum attendere, & crebro recordari debere, quibus criminibus ipse se maxime obstrinxerit, quorumque veniam per Christum impetrauerit.

§. III. Cum vero voluntas Dei circa hanc rem satis plana sit, plura cumulare superfedemus, ac potius ad multiplicem vtilitatem explicandam accedimus, quam recordatio status pristini, ad iuuandam perseverantiam adfert. *Primo* itaque renouata miseriae pristinae memoria eo inferuit creditibus, vt tanto submissiori animo sint & maneat, semperque ante oculos, altissimeque in animo infixum habeant, se nulla sua dignitate, sed sola Dei indulgentia summa miseria liberatos, beatosque factos esse per solam fidem, quae nihil habet, quod adferat ad ineundam Dei gratiam, sed accipit modo gratuitam Dei benevolentiam propter Christum ac sacrificium istius piaculare vnice in nos collatam, similique etiam ratione retinet. Quo frequentior enim in animo versatur atque agitur, cogitatio te tam insigni beneficio non solum indignum, verum etiam alia plane omnia meritum esse, eo magis praeceditur omnis animum efferendi sibi que ipsi placendi causa, contra vero modeste & sentiendi, & agendi rationes adferuntur. Animos vero ita se magis, magisque submittentes Deus bonis suis auget, quibus auētis in dies quoque perseverantia facilius redditur. *Deinde* recordatio miseriae pristinae diligens & seria illud quoque praestat

stat credentibus, vt magnitudinem & pericula illius remeti-
antur, ac melius perspiciant. In ipso enim salutis periculo
propter animi aut stuporem ac caecitatem, aut fugam accura-
tioris meditationis voluntariam, haud raro magnitudo illius
minus cernitur, sed tum demum recte adparet, si periculum
depulsam, animusque tranquillior redditus, ac proinde aptior
& propensior factus est ad illud accuratius considerandum.
Quo magis vero magnitudo malorum, a quibus per Christum
liberati sumus, animum pellit & adficit, eo sollicitius etiam
illa cauentur, quae rursus in tantum discrimen adducere
possunt. Quod quo diligentius fit, eo facilius & libentius
homo fidus in officio manet, nec se rursus nouis peccatorum
illecebris irretiri patitur. Cogitatio denique diligens infeli-
citatibus pristiniae ex dissensione cum Deo & Christo orrae gra-
tam quoque erga Deum & Christum voluntatem auget, mul-
tumque confert, vt, cum fiducia & amor erga tam benignos
tributae salutis auctores, tum vero etiam iusta sollicitudo au-
geatur, nihil aut per scelus, aut per negligentiam in se ad-
mittendi, quo gratia mutua exulceretur rursus, & ille offer-
datur, cuius offensio tanto indignior & detestabilior est,
quanto maior ipse non solum, verum etiam benignior erga
immerentes est *).

§. V.

*) Egregii plane sunt multumque ad primum hoc adiumentum
illustrandum valent libri Confessionum AVGVSTINI, in qui-
bus statum suum pristinum insigni cum dolore sui que submis-
sione confitetur, seque illo ipso ad retinendam Dei gratiam,
quam inierat, excitare laborat. Non fugiunt nos quidem si-
nistra nonnullorum recentiorum, qui sibi valde in ea re sape-
re visi sunt, de his libris AVGVSTINI iudicia, inter quos emi-
net personatus ille PHEREPONYs siue IO. CLERICVS, qui satis
impotenter & audacter cauillatur, AVGVSTINVM mille minu-

tius

§. V. (II) Qui fidem constanter praestare vult, cognitione sui ipsius statusque praesentis in dies augeri studeat. Sicuti enim nemo salutem in Christo prius consequi, illamque digne, ac pro eo ac decet, aestimare potest, nisi qui a vera cognitione status sui, & externi coram Dei severissimo iudicio, & interni totius animi inceptit, ita nemo quoque eam tuebitur, nisi, qui sibi semper cognitus manet, atque in dies

tiis occupare Deum, quibusne hominem quidem audeat morari vir grauis, cuius tempori veller tantundem parcere; non minorem esse in his Confessionibus ostentationem & vanam gloriam, quam sinceram peccatorum commissorum poenitentiam &c. PHEREPONVM scilicet aliosque illius similes si audiamus, non multo aliter cum Deo agendum erit, quam HORATIUS cum AVGVSTO agit (Lib. II. ep. II.) scribens:

*Quum tot sustineas & tanta negotia solus,
Res itales armis tueris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Caesar.*

sequuntur tamen hunc auctorem alii. Sed recte & grauitate iudicat CHRIST. EBERH. WEISMANNVS (histor. eccles. sec. V. p. 462.) Iniusta haec est, inquit, & profana censura, quoscunque auctores, habeat; vnde probabitur Augustinum saeculorum rhetoricos in his Confessionibus & aspirationibus conquiescisse? quin potius genus istud sermonis ex genere vitae & exercitatione priorae paratum in promptu habuit. Res ipsa autem, (vt vel oscitantem legenti potest esse manifestum) fluxit ex corde Viri Sancti tenerrime compuncto per caritatis & poenitentiae iacula, pro vicissitudine piorum affectuum quibus exarsit in praesentia Dei, recolens coram oculis illius totam vitae suae praeteritae & praesentis historiam. Hocine est garrere & argutari cum DEO? ubi quaeso locorum sumus? hic ne a frigidissimis hominibus circa seruidissimas aspirationes & calores sanctos quaerendum, cui bono?

dies notior fieri studet. Id quod eo magis necessarium est, quod nostra, quae tamen vt proxima nobis notissima esse deberent vitia, nos facile vel magis fugiunt, quam aliena, vel magis fallunt, imo facilius delectant. Cum vero in homine vere credente primo diuina gratiae bona insint, insint vero etiam adhuc vitiorum reliquiae, & quasi fibrae magis magisque persequendae atque elidendae, facile est ad intelligendum, in sui ipsius cognitione & consideratione ad vtramque rem attendendum esse. *Primo* itaque opera gratiae in se incoata magis magisque pernoscat necesse est vere fidelis, accuratiorique status sui cognitione in bono ad id vtatur, ad quod vti par est. Inquirendum ergo diligenter, quis vigor, & quae vis fidei, quis ardor, & quae demonstratio amoris erga Deum & proximum, quae ratio & vis spei in anima sit; quis & qualis virtutum christianarum vsus, earumque omnium consensus & conspiratio in vnum. Videat porro, quam diligenter & ardentem precibus, verbo, reliquisque praesidiis & adiumentis gratiae vtatur. Haec omnia sedulo, crebro ac religiose exploret, caueatque quam maxime, ne maiora iam & ampliora putet, quam reuera sunt; modeste potius de se sentiat, & sibi suisque in hac re iudiciis magis diffidat, quam confidat; quo eo sollicitius se ipse experiatur, caueatque, ne quid falsa specie fallat. Natura enim fallaciter imitari studet gratiam, & vt sibi placere, seque iactare queat, bona, vel quae non adsunt fingit, vel quae adsunt, opinionis errore auget & puriora iudicat, quam sunt. Melius ergo & tutius est in bonis suis iudicandis potius intra modum consistere, quam illum excedere. Ad huiusmodi aestimationem sui spiritus Dei credentes crebro exhortatur tanquam ad rem perseuerare volentibus valde necessariam. Sic v. g. Paulus ad Romanos scribit Cap. XII. 3. *edico per gratiam mihi datam omni*

B

existen-

existenti inter vos, ne supra quis existimet, praeter id, quod oportet existimare, sed, ut existimet ad modestiam seruandam, prouti Deus cuilibet distribuit modum fidei. Conf. 2 Corinth. XIII, 5. Phil. II, 3. Ad hanc vero rem, ut rite fieri queat, diuino lumine, ac perpetuo concursu gratiae opus ac proinde necesse est, ut homo non suo iudicio se ac bona sua metiatur, sed se ad formulam verbi DEI diligenter reuocet, omniaque & interna, & externa ad illius normam vnice atque identidem dirigat. Vnica enim haec regula recta est & immutabilis, qua qui se, cunctaque studia sua & consilia metiri consuevit, contra deceptionis, falsarumque de statu suo opinionum pericula muniri potest, si cetera quoque accedant, quae grauitas tanti negotii efflagitat. Non sufficit, regulam rectam ac iustam habere, verum etiam illa recte vti oportet. Nihil enim tam bonum est, quo homines non abuti queant, imo optimis quibusque abutuntur fere pessime. Ne ergo illud etiam in hac re fiat, minime nec in hoc negotio, nec alibi seiungenda sunt, quae Deus arctissime coniunxit. Quemadmodum igitur diligens reuocatio sui ad verbum Dei tanquam ad normam necessaria est, sic quoque, ut id recte succedat, non minus necessarium est, & voluntatem, & facultatem illius rei sibi serio a Deo experere: neutrum enim homo per se, & a se habet, Dei vtrumque munus est; & si quis aliquid ex vtroque consecutus est, vtrumque tamen in dies augeri, accessionesque illas a DEO proficisci oportet: quidquid enim in spiritualibus non crescit, illud decrescit. Adhibita igitur opera hominis, spiritusque Dei in auxilium vocato, magis magisque vera bonorum gratiae, quae iam insunt, ratio cognoscitur. Qua cognitione deinde recte quoque vti decet, quo perseverantiam in fide adiuet.

§. VI. Quicquid ergo vere bonum, & a gratia profectum deprehenditur, illo ne abutatur salutis retinendae studiosus, ad sibi placendum & blandiendum, quo peruersus sui amor facile impellit; quin potius reputer secum, illud non a se, ac proinde non suum, sed a Deo, ac proinde Dei esse, qui cuique id quasi acclamat elationi occursurus: *Quid habes, quod non accepisti, si vero accepisti, ecquid gloriaris, quasi non accepisses.* Vltus ergo verus bonorum, quae vere adsunt, in eo ponitur, vt bonitas & indulgentia Dei, quae tam magnifica erga indignos est, laudibus efferatur, ac proinde omnia eo conferantur, vt ille benignitatis suae fructus meritissimo ferat. Quod si fit, ipsi homini id fructuosum est, quo minus enim quisque sibi ipse tribuit, eo plus tribuitur ei a Deo. Animaduertet vero etiam facile, quilibet in hac sui exploratione diligenter versans quam imperfecta adhuc sint bona sua, & quam multis adhuc vitiis laborent. In id ergo omnino etiam oportet intueri, non quidem eo modo, vt animum abiiciat, ac de perseuerandi facultate desperet, sed ne efferat, id pro certo habens, in se ipso, ac negligentia sua causam maxime positam esse, quo minus longius sit prouectus. Quod qui secum ita, vt par est, cogitat, illi, profecto nunquam deprimendi se, ac secum ipso iuste exoptulandi causa deerit. Porro cognitione illorum, quae adhuc desunt, ad id vtatur, vt animum eo magis intendant ad ea consequenda quae adhuc desunt, & perficienda, quae imperfecta sunt; obliuiscens certo modo eorum, quae iam adsunt, quo studium consequendi ea, quae adhuc desunt, eo magis inflammetur. Id igitur quod auari, caducarumque rerum infana cupiditate incensi homines in malis male faciunt, vt scilicet non tam id, quod iam habent, respiciant, sed id, quod adhuc deest, & quod nihilominus concupiscunt: boni ad

bona transferre debent; quod enim illic in vitio est, hic in laude ponitur. Ita sane Paulum praeuentem habemus in huiusmodi sancta obliuione sui suorumque, & feruida contentione, consequendi ea, quae sibi adhuc deesse sentiebat. Ita enim de perseverantia, illiusque studio & adiumentis disputans, in Epistola ad Philippenses Cap. III, 13. scribit: *fratres, ego me ipsum non arbitror comprehendisse. Vnum vero (ago) ea, quae a tergo sunt, oblitus, ad illa vero, quae ante sunt, super extensus, secundum scopum confessor brabeum vocationis Dei, quae supra est in Christo Iesu. Conf. 2 Cor. V, 2. 4. &c.*

§. VII. Cum vero, vt supra monuimus, vitiorum quoque & carnis reliquiae in credentibus adhuc supersint, etiam hac ex parte eos cognitione sui in dies augeri oportet. Qui enim hostes intestinos in visceribus quasi ac medullis haerentes, quorum insidiae periculosissimae sunt, non satis nouit, non satis quoque obseruabit & cauebit, ac proinde etiam facile opprimetur. Rursus vero duo in hoc negotio agemus. Primo ostendemus paucis, quomodo res haec aggredienda sit, deinde vero docebimus, quomodo hac inquisitione & accuratiori cognitione vitiorum adhuc inhaerentium ac tentantium vri debeant fideles, quo non modo non obsit perseverantiae studio ac contentioni verum etiam illam iuuet. Quod igitur ad primum attinet quotidiana ac diligens exploratio sui etiam hac in re magnopere necessaria est, ne quid nos vt nostrum fallat. Qui enim se ipsum non assidue ac studiose scrutatur, facile sibi rursus ignotior fit cum maximo sui damno. In qua tamen sui experientia idem, quod supra iam diximus, obseruandum est, vt scilicet rectum Dei iudicium verbumque illius in toto hoc negotio adhibeat, qui sibi illud ex sententia succedere volet. Cor enim hominis natura tortuosum quid est, magnasque latebras, alcosque

que recessus habet, in quos non nisi verbum & lumen Dei penetrare potest, cui, qui se subtrahit, se ipse fugit. Inprimis vero ad illa vitia in cognitione sui attendar, necesse est, accessionum ac proinde etiam perseuerantiae studiosus, ad quae quisque vel natura procliuior est, vel quibus in statu pristino praecipue seruiuit, quaeque proinde longa consuetudine valde inueterauerunt ac penitus in animo infederunt. Haec enim propter naturae & consuetudinis vim facillime attentionem nostram effugiunt, & tamen facillime tentant & nocent. Quo suspectior sibi itaque quisque in eo est, in quo facillime decipitur a se ipso, eo sollicitior erit; quo sollicitior vero quisque est, eo facilius ac citius insidias sibi structas & animaduertet, & euitabit. Studeat praeterea etiam naturam peccati magis magisque cognoscere cum respectu indolis ac turpitudinis internae detrimentique quod animo adfert, tum etiam respectu culpae coram Deo & poenae, quam omne peccatum per se meretur *). Illud enim ideo maxime necessarium est, vt vitia etiam subtiliora, bonaque specie se commendantia eo magis innotescant, eoque caueatur, ne quid, quod vere peccatum est, non amplius pro peccato habeatur, qui error sane longe perniciosissimus est. Quod vt fiat, in Dei lumine magis magisque discendum, semperque ante oculos ponendum est, legem Dei Apostolo docente Rom.

B 3

VII,

*) Suspecta itaque imo plane periculosa sunt dicta C. Tridentini Sess. VI. C. XI. de iustific. coll. Can. XXIII. ita statuentis: *licet in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti in LEVIA SALTEM & quotidiana, quae etiam VENIALIA dicuntur, peccata quandoque cadant; non propterea desinunt esse iusti.* Licet enim inter peccata, quod ad gravitatem illorum attinet, omnino multum intersit, nulla tamen peccata simpliciter *levia & venialia* sine ingenti *levitatis* crimine aut putari aut dici debent.

VII, 12. esse spiritualem, perfectissimamque obedientiam ac conformationem totius hominis ad ipsius praescriptionem postulare, ita, vt vel minima aberratio sit *diuina*, ac proinde etiam *antiqua*. In iis etiam, quae per se recta & bona facit, videat & exploret diligenter, quam sincera sit in illorum studio & actione abnegatio sui, quam sinceri fines, quos sibi in omnibus consiliis & actionibus propositos habere debet Deo deuotus, vt scilicet gloriae Dei vnice & libenter seruiat, omniaque ad illius amplificationem referat. In his omnibus aliisque eo pertinentibus seuerissimum quoque in se ipse exerceat iudicium, oportet, nihilque sibi indulgeat, qui sibi ipse bene cupit. Qui enim se ipse iudicat, a Domino non iudicabitur. I Cor. XI, 31. Gal. VI, 4. coll. Luc. VI, 41. 42. Nec minus etiam culpa & poena quodlibet peccatum per se consequens diligenter cogitari debet, vt illius atrocitas, indignitas & periculum quam altissime in animo imprimatur, & pessima illa opinio, quae animos mortalium tanta cum pernicie occupat, magis magisque euellatur & extirpetur, quasi in nonnullis saltem impune peccare liceret. Maxima sane haec res momenti est. Quaecunque enim aut opinio, aut agendi ratio de vera doctrina, aut aestimatione peccati aliquid detrahit, detrahet etiam aut de doctrina vera de Christo, aut de vero & genuino illius vsu. Qui ergo non proficit in genuina atque ad se, vsuque suum translata cognitione doctrinae de peccato & altissima naturae humanae deprauatione ac vitiositate, proficere quoque recte non potest in genuina, viue, & ad se suumque vsu decenter relata cognitione Christi, salutisque per eum nobis partae.

§. VIII. Quo vero accuratior cognitio vitiorum ad huc inhaerentium ad iuuandam perseverantiam faciat, sequentia maxime obseruanda sunt. 1.) Igitur cognitio vitiositatis

fitatis ad submissionem animi merito valere debet, & ad exercitationes poenitentiae, quam appellant, quotidianae. Omne enim peccatum, quod cognitum non doletur atque odio habetur, quod non deprimit coram Deo, exitiabile fit, & mortem adfert. 2.) Caveat, ne vllum peccatum, quia aliis comparatum leuis videtur, contemnat & vilipendar. Nullum enim per se leue est, & quodlibet, quod leue putatur, ideoque parum curatur, eo ipso grauissimum efficitur. Periculum potius cum eo coniunctum agnoscendum semperque proponendum est. 3.) Viter quisque, quantum per ipsum stat, ac per officia necessario praestanda licet, omnes occasiones, quibus ad peccandum sollicitari potest, ne sua culpa tentetur, & si tentatur, principiis statim obuiam eat; suprimuntur enim facile modo nascentia, quae vincuntur aegre iam inualefcentia. 4.) Denique haec omnia ita agat, vt eo arctius se cum Christo coniungat, ei que tenacius & quasi mordicus adhaereat, cogitans, se sine illo, illiusque vi & auxilio nihil plane posse. Quod si enim ita peccata odimus & fugimus, atque etiam confitemur, ille fidelis est & iustus, vt peccata nobis remittat, purgetque nos ab omni iniquitate.

§. VIII. (III) Qui perseuerare volet, illud etiam praecipue & vnice agat, vt augeatur fides in Deum & Iesum Christum Dominum nostrum. Sicut enim vnice per fidem in Christum primum inferi atque hoc modo gratiam & salutem in illo vnice sitam consequi oportet, ita quoque per fidem in illo vnice manetur. Quo magis itaque augetur fides, eo arctius anima cum Christo coniungitur eumque habet, tenet, possidetque. Hinc viri Dei cum fidelibus agentes id maxime vrgent, vt fidei accessiones consequi studeant, quo feliciter metam attingere queant. Spectantur vero hic incrementa fidei quatenus haec maxime 1) in eo ponitur, vt anima per vim

vim & lumen spiritus sancti ex verbo Euangelii magis magisque agnoscat magnitudinem ac diuitias gratiae, & benenolentiae Dei in Christo, omniumque bonorum spiritus ex hoc fonte fluentium, propter perfectissimam vnice Christi redemptionem in nos collatae, in qua Paulo docente, Ephes. II, 7. Cap. III 8. *inexhaustae diuitiae* insunt, vt ea, quae nos hominuli cognoscimus, parua semper sint respectu eorum, quae cognoscenda restant. Ex eo facile perspicitur, cur Apostoli incrementum diuinæ huius cognitionis credentibus adeo enixe adprecentur, curque, vt illa augeri studeant, tam grauius adhortentur; quod vt testimonii nonnullis confirmemus, rei non solum magnitudo ac necessitas, sed etiam instituti nostri ratio efflagitat. Primo itaque in medium proferimus verba Pauli Ephes. I, 15. &c. ita scribentis: *propter hoc etiam ego, postquam audiui de fide vestra in Domino Iesu, ac de amore in omnes sanctos, non quiesco gratias agens pro vobis, mentionem vestri faciens in precibus meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriae det vobis spiritum sapientiae & reuelationis in cognitione ipsius, illuminatos oculos mentis vestrae, vt cognitum habeatis vos, quae sit spes vocationis vestrae, & quae diuitiae gloriae haereditatis illius in sanctis, & quae sit exsuperans magnitudo potentiae illius in vos credentes secundum operationem roboris virtutis illius. Gemina sunt idemque sonantia, quae leguntur Cap. III. 14. &c. Vbi, propterea, inquit, stecto genua mea coram patre Domini nostri Iesu Christi; ex quo omnis familia nominatur, quae est in coelis & in terra, vt det vobis secundum diuitias gloriae suae, vt potentia roboremini per spiritum ipsius in internum hominem, vt habeatis Christum inhabitantem per fidem in cordibus vestris, in amore radicati & fundati, vt valeatis assequi, quae latitudo & longitudo, & altitudo & profunditas, & cognoscere superiorem cognitione-*

gnitione amorem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Conf. Col. 1, 9. &c. Petrus vero eos, ad quos scribit in epistola posteriori, (c. III, 18) ita exhortatur: *crescite in gratia & cognitione Domini & seruatoris nostri Iesu Christi*, quae Apostoli vox cum superioribus ita cohaeret, vt ex cohaerentia sermonis satis adpareat, Apostolum incrementum cognitionis gratiae Christi eo maxime consilio tantopere commendare, vt contra perturbationis ac defectionis pericula munirentur.

§. X. 2) Incrementum fidei hic porro spectatur, quatenus in eo consistit, vt anima fidelis firmius in dies statuatur ac decernat per vim spiritus, gratiam illam Dei in Christo, omniaque, quae Christi sunt, sua ira esse quasi sibi soli parta, ac destinata tributaque. Per huiusmodi enim assensionem specialem ea, quae communiter omnibus parta omnino ac promissa sunt, ad singulos debent transferri. Nec enim sufficit assensus generalis ea vera esse, quae Deus in Christo promisit ac dedit, atque etiam omnibus in vniuersum esse destinata, sed opus est maxime assensione speciali, qua animae, per vim spiritus promissa communia ad singulos transferenti, exploratum sit, se quoque ad singularem illam Dei in Christo indulgentiam pertinere. Ex vniuersali equidem promissione gratiae ad omnes omnino mortales tam crebro in verbo Dei dilatata id quidem per se certo consequitur, ac proinde etiam rectissime conficitur a quolibet, se quoque ex Dei consilio ac voluntate promissi compotem fieri & posse & debere: imo vniuersali hoc promisso toties frequentato, fides primo excitari & aliqua spes ineundae per Christum gratiae concipi debet; at vero illud nondum sufficit, quod enim per se ex promisso gratiae recte intelligitur ac concluditur, ita tamen animo debet persuaderi, vt illud quoque ratione

C

fui

fui plane exploratum habeat, atque in eo acquiescere possit; id, quod non virium humanarum, sed spiritus sancti opus est, qui supernaturali sua virtute, per verbum tamen Euangelii tanquam instrumentum, *testimonium dare debet spiritui nostro*, id est iudicia & conclusiones mentis nostrae ex verbo legitime confectas ita confirmare, vt illas plena & efficaci assensione excipere queamus, quo euangelium magis magisque apud nos *non solum sit in verbo, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in plerophoria multa*, 1 Theff. I, 5. quae res ad obfignationem fidelium per spiritum S., quam sacrae litterae ita appellant, pertinet. Sicuti igitur omnia spiritus S. opera interna gradibus certis temporisque successu perficiuntur, ita idem hac in re quoque accidit; id quod in causa est, vt perfeuerare cupientes, etiam hac ex parte accessiones fidei nouas in dies quaerere debeant; imprimis cum propter varias calamitates & internas & externas, quibus fides sapientissimo Dei consilio exploratur, probatur & exercetur, dubitationes interdum, vel saltem sollicitationes ad eam orientur, quibus cum luctandum, quaeque vincendae sunt. Necessitatem vero atque vtilitatem rei ex sacris litteris ostendere facile est. Paulus non contentus agnouisse, Christum omnes amasse, seque pro omnibus deuouisse, exploratum quoque habere certo studuit, Christum se quoque speciatim amasse, suoque etiam loco se deuouisse. Gal. II, 20. Et in epistola ad Romanos Cap. VIII, 35. &c. pariter scribit, se plane exploratum habere, nihil esse, quod ipsum, aut alios vere credentes auellere possit ab amore Dei in Christo. conf. 2 Tim. I, 12.

§. XI. 3) Incrementum fidei amplius spectatur, quatenus eo etiam continetur, vt fiducia in gratia Dei per Christum posita magis magisque confirmetur, quae cum proprie voluntatis diuinitus emendatae & inclinatae sit, in eo maxi-
me

me ponitur, vt voluntas propter fidem, veritatem, ac gratiam Dei in se collatam, spiritusque S. opera certo persuasam, in bono hoc tanquam suo, sibi que & apprime conueniente & plane sufficiente placide & eo pacto acquiescat, vt extra id nihil ad hunc finem amplius desideret, eo que magis magisque frui & delectari studeat. Fides igitur, quatenus huiusmodi fiduciam in se continet, quae id quoque adfert animae, vt in posterum quoque bene sperare, & confidere queat, augeri ac confirmari debet. conf. Rom. VIII, 31. &c. Eph. III, 17. Phil. I, 6. Ebr. X, 35.

§. XII. 4) Denique fidei incrementum hic porro spectatur & necessarium est, quatenus sibi coniunctam habet debitam aestimationem Christi honorumque ab illo partorum super omnia, proficiscentem ex viua illius cognitione factaque fide, omnia illius nostra esse, pro nobis apud Deum valere, nobisque vt destinata ita etiam maxime necessaria & vtilia esse. Quo plaris enim Christus & gratia illius aestimatur, eo magis etiam studium incitatur & contenditur, pergendi itinere instituto, nec prius quiescendi, quam ad illum peruenerimus. Paulus hic rursus nobis exemplo est, ita de pretio, in quo Christus apud eum erat, summo, illiusque vi ad progressum in bono scribens Phil. III, 7. *verum quae mihi lucrifecit, haec propter Christum duxi damni loco. Verum sane & reputo omnia damnum esse propter eminentem cognitionem Christi Iesu Domini mei, propter quem omnium iacturam feci, & reputo purgamenta esse, vt Christum lucrifaciam, & inueniar in ipso, non meam habens iustitiam, quae ex lege fit, sed eam quae per fidem Christi contingit, eam, quae ex Deo iustitia est super fide, ad cognoscendum ipsum & virtutem exortus illius, & communionem perpeffionum illius, conformatus morti ipsius; si quomodo occurram ad resurrectionem illius ex*

mortuis. Operae vero pretium est, accuratius adhuc ostendere, quomodo quibusque de causis expositae modo fidei accessiones ad iuuandam perseverantiam vsque ad finem conducant. 1) Igitur his fidei incrementis in homine firmitus in dies apprehenditur ac tenetur immutabilis fides DEI erga hominem, quae simul summam illius potentiam omnia efficere & superare, ac praeterea etiam perfectissimam sapientiam omnia optime moderari & ad salutem conuertere valentem, sibi coniunctam habet. Hac fide Dei sui firmiter apprehensa eaque innixus pater fidelium Abrahamus perseveravit in fide, perruptis superatisque omnibus impedimentis, ac promissa tandem consecutus est. Inprimis vero id etiam consequitur anima fidem Dei in dies firmitus hoc modo apprehendens, ut ne dilatione promissorum auxiliique diuini offendatur, vel saltem lassetur, sed placide expectet certumque habeat, Deum expectationem, quam sapienti consilio interdum differt, minime tamen frustrari, sed eo largius deinde remunerari. Hinc fit, ut fidem habere Deo haud infrequenter in s. literis appelleretur *praestolari* & *expectare* Deum & promissa illius, quo ipso significatur, vim verae fidei, constantiam seruare ac probare cupientis, in eo maxime se exferere debere in Christianismi cursu ac progressum ut ad fidem Dei tanquam ad aram & ancoram confugiens sancti, expectationis etiam diuturnae poenitentiam minime agant. 2) Ex fidei incrementis supra expositis augetur etiam amor sincerus ac verus erga Christum auctorem perfectissimae salutis, optimum, maximum. Amor enim Christi infinitus erga nos vna cum inexhaustis diuitiis illius & fructibus altius perspectus pluribusque experimentis cognitus, nostrum quoque amorem magis magisque prouocare, inflammare & confirmare valet. Amanti vero secundum

dum illud peruulgatum nihil difficile. Quae vero difficilia vel sunt, vel videntur in christianismi progressu amor Christi grata & facilia reddit, ex quo Ioanne docente fit, vt praecpta illius, animae amanti non amplius sint graua & onerosa. 3) Per illa fidei incrementa augetur etiam virtus spiritalis animae, omnia mala & aduersa, quae perseuerantiae obstant, depellendi, & contra recta & bona, quae adiuuant, consequendi & efficiendi. Quo altius enim anima per fidem supra descriptam in Christum & bona illius penetrat, eo capacior redditur, vt Christus vi sua in illam penetrare, eamque largius instruere possit. Recte enim iis, quae habet, vententi plura tribuuntur, omnesque fidei partes ac virtutes necessariae non secus ac corporis & animae partes sibi inuicem adiumento sunt. Valer ergo, vt modo diximus, tale fidei incrementum primo ad depellenda mala & aduersa, eorumque pericula. Per fidem enim resistitur optime Diabolo, vt fracto impetu recedere cogatur. Hinc Paulus ad Ephesios scribit Cap. VI, 16. *praecipue adsumite chypeum fidei, quo potestis omnia mali tela candentia extinguere.* Cui concinit Petrus (1 Ep. V, 8. 9) *aduersarius vester, inquit, circumit vt leo rugiens quarens, quos deuoret, huic vero resistite firmiter in fide.* Per fidem porro vincitur mundus, & quae in mundo sunt, omnesque rerum creaturarum illecebrae, quibus aliquin animus facile rursus inescari, ac denuo in perniciem praecipitari potest. Per fidem vincitur peccatum, in summa omnia per fidem vincuntur, vt Paulus in epistola ad Ebraeos Cap. XI. pluribus docet, insignique exemplorum delectu confirmat. Omnis enim adhaec vis vnice in Christo, tanquam in fonte est, fides vero ex parte hominis illud vnice est, per quod haec ex Christo ducuntur & in animam deriuantur. Deinde valer quoque incrementum fidei ad au-

gendam vim volendi illa & affiendi, quae bona ac recta sunt, ac proinde fieri debent, quippe quae rursus vnice ex Christo petenda est. Sicuti enim palmes fructum ferre nequit, nisi maneat in vite & ex ea succum trahat, ita anima fructus bonos ferre nequit, nisi quatenus in Christo est & manet, & ex illo succum spiritus trahit. Hinc Petrus scribit 2 Ep. I, 2. 3. *Gratia vobis & pax multiplicetur in cognitione Dei, & Iesu Domini nostri, siquidem virtute illius diuina omnia nobis donante, quae ad vitam & pietatem pertinent per cognitionem illius, qui vocauit nos per gloriam & virtutem.* Conf. Col. I, 6 9. & c. Eph. I, 17. & c. 4) Denique per illa fidei incrementa augetur etiam & confirmatur laeta spes futurae gloriae, & magnitudinis illius, quae non destituit. Quo magis enim anima magnitudinem gratiae & fidem Dei in Christo in hac vita cognoscit & experitur, eo magis etiam efflorescit laeta spes, Deum in iis, quae beatae aeternitati reseruauit, fidem suam pariter liberaturum, simulque etiam persuadetur, omnia longe maiora & ampliora futura, quam nos in praesenti aut intelligentia comprehendere, aut votis experere possumus. Haec vero spes quo viuidior & certior fit, eo magis prohibet, ne intentio lassetur, sed potius excitetur.

§. XIII. (III.) Qui perseuerare in statu fidei & gratiae volet, sanctificationi quoque diligentius in dies studeat necesse est, cuius praetermissio certam perniciem salutisque iacturam, remissa vero contentio maxima animae pericula adfert. 1) Cogitare ergo omnino semper oportet, sanctificationis studium omnibus credentibus grauissime esse iniunctum, & quasi capite sancitum, ne quis illud aut abiiciat, aut negligat. Ita enim, vt ex innumeris ad illam rem concitationibus vniam proferamus, grauissime Paulus scribit Ebr. XII, 14. *Consecramini pacem & sanctificationem, sine qua nemo videbit*

debit Dominum. In qua oratione quantum in fit verborum sententiarumque pondus, nemo non vider. Apostolus enim non contentus dicere, *operam date sanctificationi sed persequi- mini*, inquit, *sanctificationem*, vt nos doceat, non ingressu solum id est aliqua in hoc curriculo, sed cursu plane id est summa omnium virium contentione in eo opus esse. Quod ne oculis quasi praeteruehamur & parum attendamus, alibi quoque grauiter inculcat ad Timotheum scribens: *O homo Dei fuge cupiditates iuueniles, cursu vero quasi consecrare iustitiam, fidem, amorem, pacem cum omnibus, qui Dominum amant puro corde.* 2 Tim. II, 22. coll. 1. Ep. VI, 11. Eph. VI, 11. &c. In fugiendo itaque malo, consequendoque bono aequo cursu, celeritate, omniaumque virium contentione opus esse docet. Et ne nos sine exemplo ad id impelleret, alibi suum proponit, quoniam homines saepius exemplis melius quam praeceptis docentur, quippe quae hoc in se boni habeant, quod ostendunt, quae docentur, fieri posse. Conf. Act. XX, 18. &c. 1 Cor. IX, 26. &c. 2 Tim. IV, 7. Quo vero hanc adhortationem suam quasi trabali clauo animis altissime infigat, negat quenquam sine serio sanctificationis studio Dominum aliquando visurum in beata aeternitate. Similiter Ioannes de beatissimo adpectu Domini in futuro seculo locutus statim subiungit, *qui hanc spem habet*, (eo scilicet perueniendi) *purgat se* (i. e. in eo semper occupatus est & esse debet, vt se purget magis magisque & ad intimam illam cum Domino familiaritatem & consuetudinem digne se comparer) *quemadmodum ille purus est.* 2) Semper ante oculos habere oportet credentes, sine redemptionis Christi pretiosissimo illius sanguinis factae id maxime contineri, vt ad Dei similitudinem resingamur, & rursus sancti efficiamur. Ideo enim Christus nos redemit, sibi que ac patri prorsus totosque adseruit ac vindicauit,

cavit, ut *nostri* nec mancipio, nec usu, sed toti *illius* simus, qui nos redemit, illi vivamus, illi moriamur, illum animo & corpore, quae ipsius sunt, celebremus. Conf. Rom. XIV, 4. &c. 1 Cor. VI, 15. &c. 2 Cor. V, 15. 1 Pet. I, 15. 23. Eam ob causam ergo deuouit se ipse pro nobis, Dominusque omnium rerum se ipse quasi emancipauit. Phil. II, 6. &c. *ut pretio nos redimeret ab omni iniquitate, & purgaret sibi ipse populum peculi aemulatione incensum bonorum operum.* Quicquid vero sine redemptionis Christi continetur, sine quoque iustificationis comprehenditur, qua satisfactio Christi per fidem ad hominem transfertur, ut ipse fiat, ac pro eo in iudicio diuino ad absolutionem ab omni culpa & poena valeat, sicuti Apostolus Cap. VI. & VIII. Ep. ad Romanos grauissime docet. *Tantum ergo abest, ut salutaris de reconciliatione Christi & iustificatione per fidem in illum, ex S. litteris hausta doctrina, recte intellecta atque ex praescripto Dei ad usum translata, sanctitatis studio per se impedimento sit tarditatemque bene faciendi afferat, ut potius nihil magis illud adiuuet, & incendere possit ac debeat.* Ex quo apparet, quam periculose atque indigne & errent & agant, qui eam per calumniam, in inuidiam & suspicionem contrariam adducunt; perperam plene illam ac peruersè, ex deprauatione & abusu hominum, non ex sua natura veroque usu iudicantes. Ex quo consequitur, perseverare laborantem contentionem studiumque sanctificationis quam maxime incitamentis Euangelicis accendere debere, ut in dies gratius ac facilius, ac proinde magis magisque euangelicum fiat. Haec enim impellentia Euangelica, praeter quam quod vim diuinam secum coniunctam habent efficiendi quae fieri debent, id quoque praestant, ut sanctificatio magis magisque non solum officii, sed etiam beneficii loco habeatur. Ad illa vero officia praestanda

standa voluntas propensior fit, quae simul beneficia nobis esse maximamque vtilitatem adferre persuasum habemus. Hinc verbum Dei ex purissimo hoc fonte frequentissime grauissimas adhortationes ducit, sufficiat Pauli vnicum locum laudare, ita vero ille (2 Cor. VII, 1. &c.) *has igitur, inquit, promissiones habentes, purgemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Nec tamen ideo reliqua ex lege petita incitamenta praetermitti debent; homini quippe in carne adhuc versanti pariter necessaria: cui quidem ex Euangelio maxime fiducia magis magisque concipienda, interdum tamen etiam timore ex lege iniiciendo opus est, quo in subitis imprimis periculis ac sollicitationibus muniatur, caueaturque, ne fiducia sincera sua indole amissa, in audaciam, ac laetitia animi in leuitatem, securitatem ac negligentiam degeneret. Omnibus enim virtutibus veris, vitia quaedam sunt finitima speciem illarum aemulantia sed longissime ab illis absunt, ac proinde & facile & periculose fallunt. Rem vero ita se prouti diximus habere, & incitamenta ex lege petita non plane esse praetermittenda, vel ex vnico capite VIII. ep. ad Romanos satis superque constare potest.

§. XIII. 4) Cogitet etiam ad sanctificationis studium acuendum constantiam probaturus, veritatem fidei & amoris erga Christum per serium, perpetuum ac debitum sanctificationis usum maxime demonstrari debere. Nulla enim fides in Christum valet, nisi quae per amorem efficax est; & fides sine operibus mortua est. Per nullam itaque aliam fidem nec iustificatur nec in statu iustificationis conseruatur homo, nisi quae viuua est, sanctificationisque studium secum coniunctum habet, licet minime per illam iustificetur, quatenus illud coniunctum habet. (conf. Gal. V, 6. 14. Iac. II, 8. 17. 20. 26.)

D

5) Vi-

5) Videat etiam vere credens, vt aequabilitas in sanctificationis studio ita conseruetur, vt omnibus, quae ad illam pertinent, simul & aequaliter augeatur, quo melius enim id fit, eo meliores fiunt progressus. Omnes enim virtutes Christianae societatis vinculo continentur, aliaque per aliam funduntur. Non solum ergo omnes inesse debent, vt *perfectio*, quam Theologi appellant, *partium* adsit, sed omnes etiam partes non secus atque in corpore bene valentē atque augeſcente, pro suo quaeque modo, incrementa capere debent. Hinc Paulus fideles iubet crescere in Christum & augeri per eum secundum omnia, quae ad veritatem in Christo pertinent. (Eph. III, 15. 16. 2 Cor. VIII, 7. 2 Pet. I, 5. 6. 7. Ebr. VI, 10. II. 12. I Theſſ. III, 9. seqq. Col. I, 9-12. Phil. I, 9-11. Eph. IV, 1-6) Augeatur ergo non solum nouus homo, sed augeantur etiam omnes illius partes aequaliter pro suo quaeque modo; sicut omnes partes & membra veteris magis magisque poni & necari oportet. Videat porro, vt constantem tenorem in sanctificationis studio seruet, sine notabili saltem & longiore remissione: vt enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant, sic calor & intentio in bono, continuatione seruantur, intercapedine vero & remissione languescunt. 6) Videat denique, vt contentio & studium crescendi semper cum submissione animi & agnitione imperfectionis iungatur; vtrumque enim iungi debet ita, vt alterum altero adiuuetur. *)

§. XV.

*) Egregie ad illustrationem rei huius valet insignis MACARII locus nobis opportune succurrens L. de oratione c. XI. & XII. p. 63. προς την τελειότητα αφαρωντας συμβαινει δυο τα κελ-
 λιστα γινεσθαι, συντονον δε και αδιαπαυστον τον αγωνα εχον-
 τας εις το περα διακειν δια την ελπιδα τε δε τε μετρα Φημι

§. XV. Facile iam apparere poterit cuius, quomodo haec omnia ad sanctificationis studium & seruandum & augmen-

και της αναβασεως τυφω δε μη αλισμασαι αλλα μετριοφρο-
νειν, και μικρος εαυτες ηγεισθαι δια την μητω τε τελεις κα-
ταληλιν· οι ταυτα λεγοντες φησιν εκ τριων τροπων την με-
γιστην ψυχη περιπατησι βλαβην· πρωτον μεν οτι των θεο-
πνευστων φαινονται διαπισαντες γραφαις· ειθ' οτι τον μειζο-
να τε και τελειον μη προσησταμενοι τε χριστιανισμω σκοπον,
μηδε προς εκεινον φθασαι κατατεινομενοι πονον και παυδην
πειναν τε και διψαν της δικαιοσυνης εχεν ε δυνανται· αλλα
τοις εξωτερους χημασι τε και ηδσει και ολιγοις τιτι κατορ-
θωμασιν εμπληροφροεμενοι της μακαριας ελπιδος και τελειο-
τητος και της παντελες των παντελων παδων καθαρσεως
απολιπονται· το τριτον οσι οιομενοι της ακροτητος εφικε-
σαι τη κατορθωσι των ολιγων, ως εφημεν, αρετων και μη
προς το τελειον επεργαμενοι ε μονον ταπεινωσιν και πτω-
χειαν· και συντριβην καρδιας ημισα εχεν δυνανται· αλλα
δικαιοιτες εαυτες ως ηδη καταληφοτας ε προκοπην εκ επιδο-
σιν σημεραι δεχονται· i. e. qui perfectionem prae oculis
habent illis duo quaedam praestantissima euenire contingit.
Summus ac irremissus contentionis ardor in ipsum apicem
spe huius mensurae, cursum in ascendendo persequendi, &
vt superbia ne capiantur, sed modice de se sentiant, & exi-
guos se existiment, quoniam perfectionem nondum consecu-
ti sunt. Qui ea proferunt, tribus modis maximum animae
dammum important; primum quidem, quod diuinitus inspi-
ratis negare videntur scripturis fidem; deinde quod maiorem
& perfectum non praestituunt christianismo scopum, neque
ad illum peruenire contententes, laborem & studium, fa-
mem & sitim iustitiae habere possunt, sed externis & super-
ficialibus habitibus & moribus, paucisque quibusdam tralati-

augendum pertinentia ipsam perseverantiam egregie iuvent. Ideo nonnulla tantum de eo dicemus. 1) Igitur seria haec sanctificationis exercitia fidem ipsam, quatenus Christum ad salutem apprehendit ac tener, magis magisque augment, vt firmius tenere possit. Vi enim vna fidei aucta augmentur quoque partes reliquae, animaque fidelis semper capacior redditur, vt spiritus sanctus vim suam per verbum Euangelii illi eo fortius adhibere, ipsa vero melius accipere queat. Augetur etiam fitis ac cupiditas Christi gratiaeque illius, quoniam homo in serio sanctificationis studio altius perspicit, quam imperfecta adhuc & imbecilla sint omnia, & quantopere ideo Christo & gratia illius egeat, quamque in ea sita sint omnia. Idem ergo accidit animae in fide sanae gratiamque Christi apprehensam fideliter ad vsum in sanctificatione transferenti, quod corpori sano. Quo melius enim sumtus cibus bonus ac salubris ab eo concoquitur, per vniuersum corpus concoctus distribuitur, refectaeque & confirmatae vires ad labores necessarios suscipiendos ac peragendos conferuntur, eo magis cupiditas cibi augetur, cibique condimentum optimum fames fit. Sic cibi cupiditas & assumptio inseruit corporis viribus ad laborem eo melius peragendum confirmandis, vicissimque vsus virium decens in labore inseruit

tiae virtutis officiis abunde contenti, a spe beata & perfectionis absolutaeque pravorum omnis generis affectuum purgationis recidunt. Postremo quod exhibitione paucarum vulgarium virtutum, vt diximus, instantes in opinionem sui, quasi iam apicem teneant, in quem summum euehi vis humana queat; ideoque alterius adspirare desinunt, nec solum humilem aestimationem sui, & paupertatem & contritionem cordis minime habere possunt, sed etiam iustificantes se ipsos, vt qui iam comprehenderint crescere quotidie promouerique in melius cessant.

seruit cupiditati & suauitati cibi. 2) Deinde veritas etiam fidei iustificantis, hominemque apud Deum in gratia ponentis ex vero ac serio sanctificationis studio cognoscitur, hominique certum fit ex bonis operibus tanquam ex fructibus, se vera fide iustificante vere praeditum esse. Boni hi fructus vero rursus maximeque constantia ac perpetua verae fidei indicia sunt; a fidei vero praesentia ac veritate recte ad certum in gratia statum peruenitur, ac proinde per serium sanctificationis studium veritas status gratiae homini confirmatur, cuius quo fit certior, eo magis ad perseuerantiam incitari & potest & debet. Omnia adhuc dicta neruose & grauius complectitur, copulat & inculcat Petrus 2 Epist 1, 5-11. ita scribens: *ipsum illud studium omne* (excitandum merito atque incendendum studio Dei in vos collato Cap. 3. & 4.) *subinseverentes exhibete in fide vestra virtutem; in virtute vero moderationem; in moderatione vero abstinentiam; in abstinentia vero patientiam; in patientia vero pietatem; in pietate vero fratrum dilectionem; in fratrum vero dilectione amorem. Haec enim si vobis adsint & abundant, non constituunt vos otiosos in cognitionem Domini nostri Iesu Christi. Cui enim haec non adsunt, coecus est, oculis laborans, obliuionem nactus purificationis pristinae a peccatis. Quapropter magis fratres studium adhibete, vt firmam vestram vocationem & electionem faciatis. Haec enim facientes non labemini vnquam. Ita enim abundanter exhibebitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri & Seruatoris Iesu Christi.*

§. XVI. (V.) Perseuerare cupiens adiumentis precum cum vigilantia iunctarum ac verbi diligenter & decenter vtatur. Primo ergo precatione assidua vtatur, nec illam vnquam remittat. Cum enim Deus omnis boni fons sit, omnia ex illo hauriri & duci oportet, quam ad rem precibus

maxime opus est, quippe quibus cupiditas animae se iniicit quasi in Deum & Christum bonaque regni illius, eaque ad se trahere nititur tanquam parata sibi ac necessaria. *Δοσις* enim ac *ληψις* concurrere debent. Sicuti ergo Deus ex sua parte non solum nouit, quibus indigemus, sed etiam libenter dat, ita homo quoque sibi ipsi non deesse, verum etiam desiderio animae, cupiditatisque nisu & contentione appetere ea, atque a porrigente ac dante accipere debet, promissis Dei fretus ac nixus; huiusmodi enim preces ex fide proficiscentes multum apud Deum valent, ut & pericula malaque depellantur ac leniantur, contra vero bona necessaria tribuantur. Hinc nihil frequentius est, quam ut credentes ad serium & non intermissum precum studium excitentur. Ex innumerabilibus pauca seligamus, nec enim dubitatio aliqua facile oriri potest. Ipse igitur Dominus id magnopere apud suos usque ad extremum quasi spiritum vrsit, id sane non facturus, nisi summo ipsius ac verissimo iudicio inter praecipua ac maxime necessaria numerandum esset. Sic Lucae (Cap. XVIII, 1. Cap. XI, 2. seqq.) semper orare iubet, nec remittere, euentum simul exoptatum similitudinibus admodum notabilibus declarans. Et Lucae Cap. XXI, 36. de persequente maxime loquens, *vigilate igitur*, inquit, *omni tempore precantes, ut digni fiat is effugere haec omnia, quae futura sunt, & constitui coram filio hominis*. Discipulorum porro inconstantiam praesentens & cauere gestiens, eandem *vigilate*, inquit, *& orate, ne in tentationem incidatis*. Nec vero Dominus praeceptis tantum suis, sed etiam exemplo nos docuit summa contentione ac frequentissime patrem precatus. Quo maior ingruens malorum turba erat, eo ardentior & contentior precatio fiebat hoc modo quoque pro salute nostra laborantis. Idem vrgent eodemque modo praecipiendo sci-

licet

licet ac praeuendo Apostoli fideles Domini serui. Sic Paulus, vt alibi, ita etiam ad Thessalonicenses scribit i Ep. V, 17. *precamini sine intermissione.* Iudas vero (Ep. comm. 20. 21.) *vos autem, inquit, dilecti, sanctissima vestra fide superstruentes vos ipsi, in spiritu s. precantes vos ipsos in amore Dei conseruate &c.* quibus vero de rebus in oratione sua coram Deo agere debeant, non eget longa oratione. Primo quidem scilicet ac generatim de omnibus; christiani enim hominis est, semper ante oculos habere, se non ex se, sed vnice ex Deo aptum esse, ac proinde omnibus rebus suis incipiendis ac gerendis consiliisque Deum adhibere debere, & cogitare, nihil rite ac recte se sine Dei immortalis ope, consilio, honore auspiciari & agere posse, praecipue vero ea exspectat ipsa, quae ad amplectendum arctius, possidendum ac fruendum Christum, ac proinde etiam ad perseuerandum in eo pertinent. (Conf. Eph. I, 15. &c. Cap. III, 16. &c. Col I, 9. &c. Ioh. XVII, totum.) Quae enim ipse Dominus legatiquae illius credentibus maxime precantur, in iis ipsos quoque indulgentiam Dei pro se maxime implorare decet.

§. XVII. Iuuabit vero nonnulla adferre, quae credentes in precibus maxime obseruare oportet. 1) Ergo ex Domini praescripto studeant, vt magis magisque in spiritu ac veritate precantur, totumque proinde animum, omnesque illius cogitationes ac desideria in Deo defigant, ita, vt plus, vel saltem non minus in animo, quam in verbis sit. Quae in re quo acrius se quisque exercet, eo magis ad arcanam cum Deo & Christo familiaritatem & consuetudinem perueniet, quae efficiet, vt etiam inter alia negotia, quae agenda sunt, quaeque facile distringunt animum & comminuunt, in intima tamen mente cum DEO agere & esse possit. Efficit etiam, vt nunquam minus solus sit, quam si solus est, minusque

que otiosus, quam si otiosus est aliisque occupationibus liber. Solitudo enim ac otium Christo in corde habitanti quasi locum praebet, ut in animum bene antea comparatum ac consuetudine illius delectantem, iam vero ab actione aliarum rerum vacantem, eo liberius spiritu suo ac vi influere possit. 2) Videat etiam constantiae studiosus, ut cum fiducia, simplicitate ac reuerentia auxilium a Deo perat; iuncta enim haec ac rite temperata Deo mirifice probantur, efficiuntque, ut preces animae credenti eo maiores fructus ferant. Fiducia enim in beneuolentia Dei per gratiam, in qua Christus apud eum est, in nos collata id praestat, ut sine timore seruiti & excruciante, sine dubitatione ad Deum accedatur, persuasumque habeatur, preces ei acceptas ac proinde etiam fructuosas fore, quae persuasio animo alacritatem adfert. Quomodum David dicit Ps. XIII, 6. *expecto vero quod tam benignus es, & cor meum laetatur, quod tam libenter auxilium praestas.* Sinceritas vero animi ac simplicitas praestat, ut candide omnia, quae in animo sunt & sentiuntur, bona & mala, desideria & sollicitudines explicemus, & ut sacrae litterae loquuntur, pectora depleamus. Conf. Ps. XXXXII, 5. LXII, 9. tanquam coram illo, qui intima introspicit ac perpicit. Reuerentia denique id efficit, ut ne fiducia & simplicitas degeneret in temeritatem & leuitatem aliquam, sed quasi hoc sale condita indolem necessariam retineat. Cogitare nos iubet, quantum inter Deum & nos interfit, efficitque, ut ne fiducia & familiaris conuersatio cum Deo vsusque indulgentiae illius quid detrahat honoris, quem illi haberi oportet ab omnibus naturis creatis. Summa itaque fiducia summaque reuerentia erga Deum bene conueniunt, ac simul constare & possunt & debent. Illa id maxime adfert, ut eum tanquam optimum fidenter amplectamur, haec, ut tanquam maxi-

maximum submisisse veneremur. Quo melius haec in precibus, imo in omni vita coniunguntur, alterumque quasi per alterum funditur, eo propius acceditur ad similitudinem illorum, qui beata iam aeternitate fruuntur, qui in summa submissione, indignitatis conscientia, maiestatisque veneratione Deo dulcissime fruuntur ac gaudent. Hinc maximi fidei heroes, quorum nomina, virtutes, gratiaque apud Deum tantopere celebrantur, ut maxime submissi ita etiam reuerentes Dei laudantur, quemadmodum illud ex Pauli aliorumque exemplis facile demonstrari posset *). 3) Observandum etiam, ut non solum a Deo optentur & expetantur, quae desunt ac desiderantur, sed etiam nunquam non agantur gratiae pro iis, quae tributa sunt. Procliuis enim eo est animus, ut memor quidem sit deficientium, obliuiscatur vero acceptorum, Deumque proinde debita laude vel priuer, vel saltem non satis adficiat. Hinc Paulus Phil. III, 6. scribit: in omni precatione & obsecratione cum gratiarum actione rogationes vestrae in notitiam Dei perferantur. 4) Preces fiant necesse est cum magna contentione illa impetrandi, quae ex Dei voluntate petere oportet & licet, & tamen nihilominus ea animi moderatione, ut ratio & modus exauditionis Dei voluntati relinquatur, quod eo tranquilliori aequiorique animo fieri potest, quo certius ille & perspicit & vult, quae optima suisque maxime salutaria sunt. 5) Attendi etiam debet ad exauditionem precum, quae ut animad-

E

uert-

*) Commode obseruauit scriptor quidam, hominibus mortalem hanc vitam adhuc agentibus Deum in verbo frequentissime ut patrem proponi hocque nomine appellari, quo animi illorum natura & mala consuetudine iam satis alieni ad fiduciam & accessum alliciantur; in illa vero vita summam Dei sanctitatem a iustis consummatis laudari, & omnia reliqua reuerentia illius non quidem tolli sed quasi absorberi.

uertatur, cum ad id, quod in ipso homine fit eique euenit, rum ad id, quod extrinsecus fit, attendi debet. Caueat vero anima fidelis, ne exauditionem precum praesenti tantum sensu metiarur, ac proinde de illa dubitet, si non statim sensum aliquem notabiliorem gaudii, subleuationis & auxilii percipit. Credendum hic quoque, vt alibi, etiam si non cernitur, ac sentitur; quam fidem suae fidei habitam Deus certo remuneratur. 6) Accedat etiam perpetua vigilantia necesse est, qua ad bona & mala interna & externa diligenter attenditur, quo illa caueamus & eiiciamus, haec vero, consequamur, teneamus, & augeamus.

§. XVIII. Cum vsu precum explanato adhuc addidus etiam verbi diuini vsus coniungendus est. Cum vero Verbum ratione argumenti primarii in Euangelium & Legem diuidatur, vtroque rite vtendum esse persuasum habeant, quibus felix in bono processus & inoffenso pede curae est. Euangelii spiritualis, serius ac pius vsus quotidianus animi cibus, quo alatur nouus homo & augeatur, nec minus etiam quotidiana medicina sit, qua sanetur magis magisque, vtroque enim & cibo & medicina fideles in hac vita adhuc indigent. Videant vero, vt ne Euangelium disiungant, sed toto vtantur. Omnia enim Euangelii promissa ac beneficia copulata ac cohaerentia sunt, ex quo fit, vt nullum eorum sine reliquis rite aut intelligi, aut satis expeti, aut percipi, aut in vsum conuerti queat. Videant porro, vt nec spiritum a verbo, nec verbum a spiritu in suo vsu seiungant, sed, quemadmodum spiritus s. vis cum Euangelii verbo semper coniuncta est, ita ipsi quoque, quotiescunque verbo vtuntur, vim illam coniunctam semper admittant, recipiant, totumque illi animum permittant, quo omnia in succum & sanguinem vertantur, & ipsi proinde viua epistola Christi fiant, Euan-

Euangelio in cordibus illorum inscripto. Nec vero Legis vsus a viatoribus sine detrimento praetermitti potest ac debet. Primo enim ex Lege cognosci debet, quid ex Dei voluntate faciendum & praetermittendum sit, ne ignorantia peccetur, & vt statim innotescat, si qua in re per imprudenciam aut imbecillitatem peccatum est. Deinde ad illam, tanquam ad normam exigendum est, quicquid agendum occurrat, vt appareat, vtrum rectum aut prauum, bonum an malum sit. Nec obicere hic licet, vt a nonnullis interdum fieri solet, spiritum s. quem acceperint fideles, haec omnia illos docere ac proinde vsu legis amplius iis opus non esse, qui spiritum s. habeant. Nam verissimum quidem est, spiritum nos docere debere, quae sit voluntas Dei in omnibus, nunquam tamen legitur, illum id sine verbo atque eius pio vsu, apud eos qui habent, facere. Sicuti ergo nos per verbum Euangelii decentemque eius vsum ad viuam cognitionem vsusque bonorum spiritualium perducit, sic per verbum Legis eiusque decentem vsum perducit ad cognitionem voluntatis Dei. Vt taceamus illam Legis praetermissionem apud fideles aequae atque illius abusus apud eosdem, Apostolicae doctrinae docendique rationi plane repugnare, ad quam tamen tanquam ad normam omnia iudicia nostra actionesque rerum omnino dirigi, nec quenuquam eo progredi oportet, vt plus sapere velit. Qui enim hic aliquid corrigere vult, nunquam non deterius facit. *) Denique cum fidelibus etiam

*) Nullius momenti est ad dicta conuellenda prouocatio ad locos nonnullos, qui omnem legis apud fideles vsum tollere videntur; quod exemplo duorum paucis ostendemus. Nihil igitur ad rem facit locus Rom. VI, 14. vbi Paulus, *non imperabit vobis, inquit, peccatum, quoniam non sub lege sed sub gratia estis.* In lege scilicet spectantur vel ipsa illius praescripta

iam vnum vel alterum adhuc vitium altius inhaereat, quod
identi-

scripta, vel adiunctae dirae & poenae in illos constitutae, qui non perfecte illa seruauerunt aut seruare possunt. Ab obligatione ad seruanda praescripta legis liberi esse non possunt fideles; quod vel ex eo luculenter apparet, quoniam summa & caput legis amor Dei & proximi est, qui fidelibus tantopere inculcatur. Quod vero ad diras & poenas legis attinet in eos statutas qui legem non perfecte *extensiuè* atque *intensiuè* seruauerunt, liberi omnino per Christum illis sunt & manent, quia per fidem in Christo sunt atque in illius gratia, si modo non secundum carnem sed secundum spiritum ambulent; id quod gratia & virtute Christi omnino praestare possunt. Ratio rei in eo sita est, quoniam Deus, vt apostolus alibi docet, (Rom. VIII, 3. &c.) condemnationem peccati confecit, vinque illi ademit, dum in filium transtulit, qui morte sua piaculari liberationem nobis a peccato peperit. Quoad vero homo extra Christum est ac proinde diris & poenis legis tenetur, nullam quoque facultatem habet, praecipua Dei ita seruandi, vt id Deo probeatur; quamobrem peccatum ei non potest non imperare. Alter locus, quo aburuntur nonnulli, qui inconsulte interdum de vsu legis apud renatos loquuntur, exstat I Tim. I, 8. &c. vbi Paulus, *nonimus vero*, inquit, *legem esse bonam si quis ea rectè utitur; sciens iusto legem non tacere, iniustis vero & non obedientibus &c.* In varias sententias hic locus variis interpretationibus cogitationibus distrabitur. Nos breuiter quid nobis videatur edisseremus. 1) Sentimus cum iis qui statuunt, doctoribus hic maxime, qui verbum tractant & ad hominum varios status accommodare debent, praescribi, quomodo in tractanda lege versari debeant. Opposita enim sunt verba haec illis qui se *νομοδιδασκαλος* iactabant, veram autem legis rationem eiusque iustam ad animas translationem ignorabant. Apparet id perspicue ex comm. 7. Ne vero perperam quis existimaret, apostolum ipsum legis vsum in docendo & in doctoribus damnare, errori huic occursum subiicit, *nonimus vero legem*

identidem sollicitat, etiam hanc ob causam legis vsus necessa-

E 3 rius

legem esse bonam (ac proinde etiam vtilem & vtendam) si quis (doctor scilicet, cuius est oratione Dei animos hominum tractare) recte utatur sciens (i. e. ac proinde cognitum, & in docendo semper ante oculos habeat) legem iusto non iacere. 2) Vocabulo *iusto* in verbis his vltimis, vsitatissimam notionem subiicimus, vt scilicet eum sonet, qui cum per fidem in Iesum iustificatus & apud Deum in gratia est, tum etiam iustitiam vere colit gratiaque in se collata ad id vtitur, quod Paulus docet Tit. II, 12. 199. 3) Huic negat Paulus *legem iacere*, quae verba maxime interpretes exercuerunt. Nos sequentia notamus. a) Cum Paulus ipse locis innumeris vere iustis praecepta legis inculcet, sententia verborum esse nequit, iustos lege non amplius obligari. b) Legem negat iustis *iacere*, i. e. nec taedio esse, nec velut impedimentum in via iacere cum annexis suis, diris scilicet & poenis, quo minus bono ac fidenti animo erga Deum esse & ad illum accedere possint. c) Contra vero *iacere* adfirmat i. e. offensionem esse, & vt impedimentum in via iacere, *iniustis &c.* quippe qui & ipsi legi infensi sint, & quos illa diris suis arceat a Deo. Renati ergo & iustificati, quoniam per Christum cum Deo, ideoque etiam cum lege Dei quasi in gratiam per eundem redierunt, nec ipsi inimici legi sunt, nec lex illis est. At non renatorum alia ac plane contraria ratio est. Haec vero falsi illi doctores legis ignorantes, peruerso legis vsu animas misere perturbabant, quod aliunde ex epistolis Pauli satis constat. Conferre volumus attentum lectorem Luc. II, 34. vbi Christus ipse nonnullis tanquam offendiculum & impedimentum sua ipsorum culpa in via iacere dicitur, cum alii recte illum cognoscentes eo ipso adfurgendum vtantur. Vbi ipsum quoque vocabulum *κατα* in eundem sententiam quam nos loco Paulino tribuimus, ponitur. Quem parallelismum biblicum nos pluris facimus in interpretando, quam sarraginem rerum extranearum a viris doctis congestam. conf. I Pet. II, 6. 7. 8. 2 Cor. II, 15. non mirum verbo Dei idem accidere quod Christo Dei.

rius est, vt id non solum cognoscant, & se opponant, quo spiritus carnem vincat & magis magisque debellet, verum etiam vt culpam & poenam, quam contrahit omne peccatum per se ac natura sua, cogitent, ac proinde etiam non voluntariis peccatis ipsoque naturae vitio doleant idque detestentur, atque ita dolentes ac detestantes per fidem veniam a Deo petant. Vera enim & sana fides veniam delictorum nec cupit, nec consequitur sine poenitentiae moribus & exercitationibus. Hinc minis Legis apud fideles etiam interdum adhuc opus est, vt in periculo, quod adhuc imminet, eo rectius ac sincerius Euangelio vtantur. Eo enim omnis omnino Legis vsus conferri tandem debet, vt verus ac solidus Euangelii vsus adiuuetur. Eo consilio Paulus scribit ad Romanos (cap. VIII, 13) *si secundum carnem vixeritis, moriemini, si vero per spiritum carnis negotia occideritis, viuetis*. Tacemus externas ad malum sollicitationes, ad quas praeuidendas, effugiendas, & superandas decens vsus Legis pariter facit. Denique id quoque ad vsum verbi decentem pertinet, vt exempla bonorum malorumque diligenter considerentur, illa ad imitandum & excitandum animum, haec ad cauendum & fugiendum malum.

§. XVIII. (VI.) Qui fidem & officium vsque ad finem conseruare volent, vigilent quoque semper oportet ac pro salute sua excubent. Id quod ipse Dominus suis grauissime commendat, ne securi opprimantur. Ita enim, vt alibi, sic etiam (Marc. cap. XIII, 37.) *quod vero, inquit, vobis dico, omnibus dico, vigilate*; simili ratione negligentiae obuiam irurus suis praecipit; (Luc. XII, 35-36.) *lumbi vestri accincti sint ac lumina vestra ardentia, similesque sitis seruis, qui dominum suum expectant*. (conf. Apoc. III, 2.3.) Hinc etiam alibi beati praedicantur, qui vigilant. Sic etiam in Apocalypsi legi-

legitur (Cap. XVI, 15.) *beatus qui vigilat, vestesque suas tenet.**) Praecepta haec a Domino accepta Apostoli diligenter seruarunt nobisque tradiderunt. Sufficiat vnicum Petrum citare ita scribentem († Ep. V, 8.) *sobrii estote & vigilate;* cui exhortationi ne aut inanis aut leuis videatur, grauem causam subiuncturus addit, hostem animarum pervigilem satis & quasi infomnem nunquam non illis malam pestem ac perniciem machinari, vt equis quasi virisque obsistendum sit.

Vigi.

*) Scribit vir quidam doctus in obseruatione ad h. l. p. 489. *intelligi hic locus nequit absque praesidiis antiquitatis Hebraicae, quomodo vestes excubiatorum fuerint seruatae, si vigilarent; & quomodo corruptae, si agendis excubiis custodes indormiuisent.* Plura deinde transfert ex monumentis Talmudicis eorumque interpretibus, quibus dicta sua confirmari censet. Nobis admodum dubium videtur, Iohannem de excubiis templi haec scribentem cogitasse, veremurque ne hic longius petatur quod in propinquo occurrit, & ex obsoleto Iudaeorum more quod in communi & quotidiano omnium mortalium versatur, quem proinde vocem hanc magis respexisse quam illum plane credimus. *Vigilare* scilicet *spiritualiter* nihil aliud est, quam attentum & sollicitum esse de iis, ad quae attendi debet; *vestesque habere & seruare* idem est arque paratum & instructum esse ac manere praesidiaque necessaria semper in promptu habere, vt expedite ac sine mora omnia facere possimus quae postulat. Hinc *nudus* ille est & dicitur, qui minus instructus & inermis est. Petita ergo est sententia ex communi hominum more, qui si sani pervigilant, vestiti sunt & manent, quo ad omnia, quibus opus est, statim expediti sint. (conf. Rom. XIII, 12. Luc. XII, 35. Eph. VI, 11. 1 Thess. V, 8.) si quis ergo modo in communi more non sit hospes, morem illum Iudaicum hic quidem impune ignorare licebit. *μνδεν ογ* *γ2v* etiam hic dicendum videtur; proximorum incuriosi longinqua sectari non debemus.

Vigilantia vero tantopere commendata sequentia, vt rem breuiter complectamur, imprimis capita continet. 1) Pertinet eo excitatio animi perperua ad attentionem ad se ipsum, statum totius animi & Christianismi, consilia actionesque omnes, eo fine, vt quae bonorum malorumque apud nos ratio sit, bene animaduertamus. 2) Postulat etiam vigilantia, vt ad hostes externos, diabolum & mundum, eorumque conatum, varias & omnis generis insidias attendatur diligenter, quippe qui tam aperta vi, quam occultis *medicis*, vt Paulus appellat, grassantur. Haec itaque animaduertere, sibi que etiam pericula ab intestinis & externis hostibus adhuc metuenda proponere, multum interest; qua consideratione credentes ita vti oportet, vt ne hostes negligant & contemnant, sed arma sumant, imo semper in armis sint, quo primum impetum & sentire & sustinere queant. 3) Vigilantia eo quoque continetur, vt animus in ea quoque semper intentus maneat, quae nondum adsunt, sed adhuc in verbo insunt, quae si diutius differuntur, facile torpor animum inuadere, dilatioque laetam & attentam expectationem minuere solet, cum augere deberet. Id quod Dominus proposita virginum etiam prudentum similitudine significare suis & cauere voluit. 4) Postulat porro vigilantia spiritualis, vt credentes ad fidem & sine vlla intermissione vires omnes facultatesque spirituales exsuscitent, omnique opportunitate occasioneque bona rite vtantur, videantque, vt fides, charitas & spes vigeant. Sicut enim lumen, nisi oleum in tempore instillet, sensim minuitur & tandem plane exstinguitur, sic lumini gratiae idem accidit, nisi oleum spiritus peratur & infundatur, (conf. Matth. XXV. Luc. XII.) Id quod Paulus Timotheum monet, *donum Dei, quod in ipso erat, exsuscitare iubens* (2 Ep. I, 6). Pertinet etiam eo, vt fideles omnia, quae intus & extrinsecus fiunt

&

& accidunt, ad vtilitatem spiritualem conuertere & studeant, & discant. Vigilant enim homines, vt aliquid agant & commodis suis inseruiant. Quemadmodum ergo Deum amanti- bus ex Dei sententia omnia conuertuntur in bonum, sic ipsos id agere oportet, vt & ipsi conuertant. 6) Denique ad vi- gilandum sobrietate etiam & temperantia animi corporisque opus est, quam ob rem duo haec frequentissime iunguntur, quoniam alterum sine altero sibi plane constare nequit. Hinc Dominus grauissime, *caute*, inquit, *ne corda vestra onerentur crapula & comessatione, & curis ad vitam hanc pertinentibus*. Quibus verbis Dominus omnia complectitur. Postu- latur vero non solum, vt ne aut animum, aut corpus nimio oneremus & opprimamus, sed etiam, vt in licitis per se tem- perantiam, moderationemque adhibeamus, nosque in eorum abnegatione exerceamus; vtendum enim rebus seculi huius decenter, ac modice non vero fruendum. Hinc Paulus id nos suo exemplo docturus scribit: *omnia quidem mihi licent, sed nulla re in potestatem me redigi patior, omnia licent, sed non omnia profunt* (aliis scilicet, I Cor. VI, 12. coll. Cap. VII, 30. 31.) **C**aveat ergo, cui salus sua curae est, ne nimis se oneret ac di- stringat rebus ac negotiis vitae huius, ne animus ad spiritua- lia & aeterna torpescat. Caveat, ne parum faciat, & hoc modo in varias perturbaciones incidat. Noramus denique de tota hac re grauissimam Pauli orationem ad Thessaloni- censes ita scribentis (I Ep. V, 6. &c.). *Ne igitur dormiamus vt reliqui, sed vigilemus & sobrii simus. Dormientes enim noctu dormiunt, & ebrietati dediti nocte inebriantur. Nos vero diei (filii) existentes, sobrii simus induti thorace fidei & amoris, & galea spe salutis.*

§. XX. (VII.) Qui perseuerare volet, discat magis magisque tolerantiam crucis Christi atque in animo semper
F infixum

infixum habeat, ad vsum secundorum per aduersa veniri. Aequo ergo animo suscipiat & ferat quae Dominus imponit. In regnum enim Dei non nisi per varios casus & varia discrimina rerum tenditur. (Aët. XIV, 22.) Cogitare ergo diligenter oportet, necessariam non solum, sed vtilissimam etiam esse crucis conditionem a Domino latam. Necessaria est, quoniam simpliciter a regno Dei excluditur, omni plane gratiae & gloriae spe praecisa, qui non cum Christo & propter illum perfert. Id quod tantum non omnibus paginis verbum Dei docet. (conf. Rom. VIII, 35. &c. 2 Tim II, 11, 12. Cap. III, 12. Hebr. XII, 6. &c.) Grata vero haec debet esse necessitas, omnesque illius molestiae ac difficultates proposita multiplici vtilitate abstergi ac superari. Primo enim id magnopere Domino probatur voluptatique non minus quam honori est, si ipsi addicti lubenter in societatem calamitatum veniunt, & hoc modo ipsi fidem, amorem amicitiamque alacri animo probant. Hos magni aestimat, hi apud eum gratia florent, quae sane ipsis infructuosa esse non potest. Quid vero non debetur prolixaque voluntate illi praestandum est, qui atrocissimam indignissimamque pro nobis mortem oppetiit, vt vitam salutemque nobis adferret. Deinde crux ipsis quoque fidelibus magnopere prodest, aperit enim & detegit veram bonorum malorumque, quae insunt ipsis, rationem, magnoque vsui est, si recte se gerunt, vt vitia magis magisque extirpentur, bona contra magis probentur ac confirmentur. Accuitur desiderium patriae, si in diuersorio varia incommoda perferenda sunt. Ingens denique praemium illis propositum est, qui crucem portarunt. Quo similior enim quisque efficitur Domino & in suscipiendis aduersis & in perferendis, eo propius etiam ad similitudinem gloriae accedit, prae cuius magnitudine omnia leuia & exigua videri debent. Pugna quippe

quippe brevis est, pugnae vero ac victoriae praemia non solum diuturna, sed aeterna sunt. (conf. Rom. VIII, 18. 1 Pet. II. 2 Cor. IV, 17. 18. Apoc. II, 10. III, 11. VII, 13. &c. Cogitare etiam decet fideles in aduersis, se nec solos, nec primos esse, qui perferant, sed omnes omnino, qui vnquam & vsquam a principio fuerint, eodem itinere ad aeternam gloriam contendisse. Quorum omnium cum signata in angusto hoc tramite vestigia habeant, improbum & iniquum esset, praecipuam fortunam postulare, communem bonorum omnium recusare, eosque praecursores, imo coronam iam adeptos sequi nolle, quos ideo quia cucurrerunt beatos praedicamus. His stimulis idcirco verbum Dei & currentes & languescentes frequenter incitat, illos, ne remittant cursum, hos vt in illum reuocentur, nec per summum dedecus ac perfidiam castra summi Imperatoris Christi deserant, (conf. Hebr. X, 23 &c. Cap. XII, 1. &c.) Probanda vero in perferendis calamitatibus maxime patientia; iugum enim Christi non solum ferendum sed etiam perferendum est. Hinc tolerantia perpetua tantopere commendatur (Ebr. X. XII) diuturnitas enim maiorum ad languorem & indignationem crucis interdum sollicitat. At hic fides Dei cum summa sapientia perspicentiaque rerum omnium iuncta cogitanda est, quae non paritur aliquid accidere suis, nisi quod vile ipsis & necessarium nouit. *)

§. XXI.

*) Egrege MACARIUS hac de re differit. L. de libertate mentis. c. XIII. p. 196. της υπομονης και της ελπιδος προ παντος αλλα ψυχη τη ευαγγελισμω τω Θεω βαλομενη αντιληπτεον μια γαρ και αυτη της κακιας τεχνη ακηδων ημιν εμβαλλει εν κειρω θλιψεως ινα της προς τον κυριον αποσηση ελπιδος· εδεποτε δε Θεος επιτραπει επ' εκεινη ελπίζσαν καταπονηθηναι τοις πειρασμοις ωσε και εξαπορηθηναι. Πιστος γαρ, ο απο-

§. XXI. (VIII.) Perseuerare cupientes etiam mutuis exhortationibus precibus aliisque mutuis officiis se iuuent atque excitent. Ante omnia quidem ipse quisque id sibi praestare

σολος φησιν, ο Θεος, ος εκ εασει υμας πειραθηναι υπερ ο δυναθε αλλα ποιησει συν τω πειρασμω και την εκβασιν τε δυναθαι υπενεγκειν. Και ο ποιηρος δε εχ' οσον εκεινω θελησις λυπει την ψυχην, αλλ' οσον αυτω εφεται παρα τε Θεο. Ει γαρ ανθρωποις εκ αδηλον ποσον αν ημιονω βαρος, ποσον δε ονω, ποσον δε καμηλω ειη. αλλα τον φορητον επιτιθησι και τω κεραιει δε δηλον, ποσον τω πυρει χει τα σκευη παραδαναι χρονον, να μητε πλεον εμμεναντα διαρραγι' μητε παλιη προ της ακαθστης πυρωσews εκβληθεντα αχηρητα η' ει τοσαυτη περι τον ανθρωπον συνεσις, εχι πολλω πλεον και απειρωσ πλεον η τε Θεο συνεσις οιδε, ποσον εκαστη ψυχη τον πειρασμον δεον επενεχθηναι να δοκιμος γενοιτο και επιτηδεια προς την των υρκων βασιλειαν i. e. patientiae & spei ante omne aliud opera danda est animae Deo placere volenti. Vna enim haec est ex artibus diaboli torporem nobis iniicere in tempore afflictionis, vt auertat nos a spe in Domino ponenda. Nunquam autem Deus tantum fatigari tentationibus permittit animam in ipsum sperantem, vt ad incitas redacta omnis inops consilii aestuet. Fidelis enim, inquit apostolo, Dominus, qui non patietur vos tentari super id quod valeris, sed faciet etiam cum tentatione euentum, vt possitis sustinere. Neque enim diabolus quantum ipsi libitum est adfigit animam, sed qua mensura id agere sinitur a Deo. Si enim hominibus ignotum non est, quantum oneris portare mulus possit, quanto par ferendo sit asinus, quanto Camelus; vnde consentaneum cuiusque viribus cuique pondus imponunt; & si perspectum figulo est, quanto temporis spatio vasa in fornace relinqui debeant, ne longius aequo ibi haerentia dissiliant: nec rursus ante sufficientem coctionem si eximantur inutilia fiant:

stare deber, nec aliis maxime niti. Hinc cauendum est, ne consuetudo & familiaritas cum amicis Christi ipsi consuetudini & familiaritati cum Christo fraudi sit, vt, dum vna cum amicis sponsi sponsum ipsum conuenit, eo rarius solus conueniat, solusque cum solo agat; cum potius omnis mutua fraterna exhortatio & excitatio eo conuerti debeat, vt vnus quisque pro se deinde eo tenacius Christo adhaereat, & in intimam eius familiaritatem penetrat. Quod si fit, mutua fraterna exhortatio maximo perseuerantiae & incitamento & adiumento est, eamque ob causam fidelibus maxime iniungitur. Sunt enim fideles membra corporis Christi, sicuti ergo membra se inuicem adiuuant, & omnia quasi in commune conferunt, sic ipsi quoque opera, re, consilio, deprecatione sibi inter se vtilis esse debeat. (conf. i Thess V, ii. Gal. VI, i. &c.)

§. XXII. (VIII.) Perseueraturus nouissima statumque aeternum frequenter cogitet. Instat omnibus mors, iudicium, finis rerum omnium in aeternitate. Nihil ergo magis necessarium, quam vt haec altissime in animo infigantur in hac vita & agitentur. Id ipse Dominus grauius & monuit & egit, viri vero Dei vestigia ipsius fideliter secuti non minus sedulo & sibi & omnibus proposuerunt. Quod ad Dominum ipsum attinet, saepius ille suos ad extrema & vltima probe perpendenda, acuendamque illorum propositione diligentiam cohortatus est non solum, verum etiam cohortationibus vim additurus simul grauitatem rei in vtramque partem exposuit. (conf. Matth. XVIII. Luc XXI. 25. &c. Matth. XIII. & Cap. XXV. totum.) Quod vero suis imperauit, ipse quo-

F 3

stant: si tanta inquam in homine prudentia inest, multo atque adeo infinitis partibus magis diuina sapientia perspicit, animae cuique quantum pondus tentationis immitti debeat, vt per eam probeatur & idonea regno coelorum fiat.

quoque fecit, semper quippe sibi in cursu suo metam proponens gaudiaque a patre post exhaustos labores toleratosque cruciatus promissa. Ex multis vnum alterumque in praesenti in medium protulisse sufficiat. Scilicet nihil frequentius est in precibus illius ad patrem fuis, & in sermonibus, quam vt de morte sua piaculari, exitu ex hoc mundo gloriaeque consequenda loquatur. Ex qua frequenti admodum commemoratione satis adparet, quam frequenter haec omnia secum cogitauerit, atque etiam hoc modo pro imbecilla illa conditione, qua nostra causa in his terris vixit, ad perferenda fortiter atrocissima quaeuis se excitauerit. Id quod etiam Paulus non obscure indicat exemplum illius credentibus proponens & ad Ebraeos ita scribens: (Cap. XII, 2.) *intuentes in fidei principem & consummatorem Iesum, qui pro proposito ipsi gaudio pertulit crucem, contumeliam contemnens in dextra throni Dei consedit.* Verba enim *αὐτῆς τῆς προκειμένης χάριτος* id omnino sibi volunt, Dominum gaudia illa tanquam laboris praemium sibi proposuisse a patre propositum (conf. Eccl. LIII. Pl. XVI.) Apostoli vero tantum non in omnibus sermonibus ac cohortationibus suis idem agunt, sibi que & aliis futura ac nouissima ob oculos ponunt, vt omnia huc transferre longum esset, quae paulummodo in sacris litteris versato ignota esse non possunt. His ergo breuitatis studio hic praetermissis vnum tantum in praesenti monebimus notatu vero dignissimum. *Iubent scilicet diuini viri expectare frequenter aduentum Domini vltimum, atque amare apparitionem illius gloriosam.* (conf. 2 Tim. IV, 1. Tit. II, 13. 2 Pet. III, 11. 12.) Item *labis expertes & irreprehensibiles seruare praecepta Christi vsque ad illius apparitionem,* (1 Tim. VI, 13. & coll. Luc. XII,) cuiusmodi ad hortationibus id vrgent viri diuini, vt fideles animo cogitationeque futura sibi quasi

prae-

praesentent, & ita agant ac viuant, quasi viuendo in his terris adhuc ad diem Domini peruenturi essent, imo, quasi quilibet dies, quem attingunt, dies ille vltimus & magnus esset, qui tantam rerum omnium conuersionem sit adlaturus. Nec enim huiusmodi orationis genus eo pertinet, ac si aut sibi, aut aliis persuadere voluissent, diem Domini reuera iam tam propinquum esse, vt viuendo ad illum peruenturi sint, qui tunc aeuum in terris agebant.

§. XXIII. Quo vero haec cogitatio vim habeat apud animum, sacris litteris duobus futura ita consideranda sunt, vt 1) semper cogiteretur, quam incerta mors, & quod quilibet dies possit esse vltimus. Id quod eo maiorem sollicitudinem adfert ea fugiendi, in quorum actione morte opprimi verus christianus nolle. 2) Nunquam non ponderandum, ex actione statuque huius vitae exituque ex illa pendere statum conditionemque vel felicem, vel infelicem in vita futura, in hac vita esse quasi tempus faciendae sementis, in illa colligendae messis, cuius ratio non secus atque in natura sementi respondeat. Hinc Paulus ad Galatas scribit (Cap. VI. 7. &c.) *Ne decipiaini, Deus non patitur se irrideri, quicquid enim seminauerit homo, illud etiam metet. Qui seminauerit in carnem suam, ex carne metet perniciem, qui vero seminauerit in spiritum, ex spiritu metet vitam aeternam. Et alibi (Rom. Cap. II, 6. &c.) Deus reddet, inquit, cuique secundum opera sua, vitam scilicet aeternam, quaerentibus secundum patientiam boni operis gloriam & honorem, & incorruptibilitatem; illis vero, qui ex contentione sunt, & non obsequuntur veritati, parent vero iniustitiae, exardescencia & ira (incumbet). Nec vero solum ipsa aut felicitas, aut infelicitas illius vitae ex ratione praesentis, quam nunc agimus, sed etiam gradus vtriusque pendent; vt ex oraculis diuinis liquido appareat. Dei enim iustitia*

iustitia non solum bona & mala accurate discernit, sed etiam utraque accurate ponderat, omnibusque pro suo cuiusque merito gratiam refert. 3) Considerare etiam serio opus est gravitatem ac magnitudinem eorum, quae cuique instant. Cogitare ergo aequum est, quam graue sit pondus gloriae, ut Paulus loquitur, (2 Cor. III, 17. &c.) quo adficientur metam consecuti, quam pulchra corona gloriae, quam ferant; quanta gaudia, quae tum percipient, si Dominum videre, & cum illo agere contingeret; quantus honor, quem Dominus suis habiturus est; quam alta ibi tranquillitas ac secura pax, quae contra omnia pericula non solum, sed omnem etiam illorum merum munit. In summa, quam inexhaustae sint diuitiae indulgentiae diuinae & gloriae, qua fruuntur olim, qui fidem constanter probauerunt. Et licet generaliora sint pleraque, quae Deus nobis de futuris patefecit, ita tamen comparata sunt, ut appareat, multitudinem rerum ac praestantiam, omnem intelligentiae nostrae vim & expectationem superare, ac proinde omnia longe ampliora & maiora experientibus apparitura, quam fuere credentibus ac sperantibus. Cogitanda etiam merito grauitas ac maiestas iudicii, in quod omnes vocabuntur, in quo etiam occulta animi intimaque mortalium consilia in lucem proferentur. Nec negligenda plane cogitatio malorum, quae impios ac perfidos oppriment, quae pariter grauiora erunt quam pro eo atque creduntur, metuuntur & intelliguntur. 4) Considerandum etiam, aeternum fore illum statum, in quo exirus ex hac vita quemque collocabit. Breuitas igitur cum ipsius vitae, tum illorum, quae in illa sunt & fiunt cum aeternitate, eiusque rebus atque euentibus diligenter comparanda est. Cogitandum ergo, quam breuis pugna omnisque calamitas Christi causa suscipiendae, quam tamen munificentia illius in aeternum remunerabitur.

rabitur. Ante oculos porro habendum, quam breuis omnis fructus, si modo hoc nomine hac in re vti fas est, qui ex peccato rebusque creatis percipitur, & quam stultum proinde materiaque aeterni doloris sit, si quis propter adeo leuia & breuia iacturam bonorum aeternorum ac verorum facit. Hac considerationes igitur omnes eo debent conuerti, vt acuatur desiderium ac studium aeternorum ac manentium, animus contra a terrenis mox relinquendis, parumque & ad breue tempus profuturis magis magisque abducatur. Sic Paulus illud reputans secum desiderio ingenti flagrabat, & primo quoque tempore, si Deus adueret, res has relinquendi, & ad Dominum perueniendi, (2 Cor. V, 1. & c. Phil. I, 23.) aliosque ad idem studium gnauiter impellit rationibus ex intimis communionis cum Christo visceribus quasi repetitis ita ad Colossenses scribens Cap. III, 1. & c.): *Si igitur vna excitati estis cum Christo, quae supra sunt, quaerite, vbi Christus est in dextera Dei sedens; quae supra sunt, sentite, non ea, quae super terram sunt. Mortui enim estis, & vita vestra occultata est cum Christo in Deo. Quum vero Christus reuelabitur vita vestra, tunc etiam vos manifestabimini cum eo in gloria.* Nec minus etiam ali & augeri oportet huiusmodi concitationibus serium sanctificationis studium. Instar omnium ad id probandum Petri cohortatio esse potest, qui confirmata contra irrisores rerum futurarum fide, oratione ad fideles conuersa, ita pergit; *haec igitur omnia cum soluantur, quales & quantos vos oportet existere in sanctis conuersationibus & pietatibus expectantes & ac celerantes aduentum diei Dei, propter quem coelum ignitum soluetur & elementa aestu liquecent? nouum vero coelum & nouam terram secundum promissu illius expectamus, in quibus iustitia habitat; Ideo dilecti haec expectantes diligentiam adhibete, vt sine macula & vitio inueniamini in pace.*

AESTVMATISSIMO DOCTISSIMOQVE
FRIDERICO MAXIMILIANO MAVRITII

SAL. PLVR. DIC.

SIGISM. IAC. BAVMGARTEN.

Quamuis aegre nunc et difficulter sufficiam apparandis expedi-
endis que inter reliquos labores assatim cumulos illoꝝum di-
sputationibus, quos propediem in cathedram comitabor: commit-
tendum tamen esse non putavi, ut desiderio TVO deessem, atque vel
oppugnatoris in conflictu solenni partes mihi impositas detrectarem,
vel publica TE desituerem gratulatione, meaque in TE voluntatis
significatione opportuna et officiosa supersederem. Plura certe et
maiora debeo, non solum venerando Praesidi TVO, collegae coniu-
ctissimo, qui toties has vices in disputationibus, quas moderatus
suis, honorifice sustinuit, ut bonum nomen existimari desinerem, si
quam occasionem referendi hanc gratiam negligerem; verum etiam
TIVIMET IPSI, de disciplina mea et oriunda exinde amicitia nostra
ita merito, ut non possim existimare plus quemquam a se ipso quam
me a TE amari. Ipsas enim inimicitias mecum communicare vo-
luisi, quibus aliquot abhinc annos nec opinato laceffit a scriptore
quodam tigurino, TE pariter ac celeberrimum quendam collegam
publicos defensores habui, sine vilo rogatu aut ambitu meo. Cui
quidem ego amori, quod aliis rebus non potero, amore saltem et
officiis ut respondeam, bellam hanc opportunitatem lubens amplector
ornandi TE qualicumque testimonio, quod apud aequos et intelli-
gentes ingeniorum arbitros eo plus valebit, quo longius aberit ab
osentatione laudatoris aut diuinatione coniectoris. Quam ob rem
nuda et simplici narratione breuiter et summatim commemorabo,
qualem TE sex annorum consuetudine cognitum, et compertum
planeque exploratum habui, et quibus rebus ita TE mihi probaue-
ris, ut TE illis meorum adnumerem, quos DEO acceptos refero
mibique non magis quam ciuitati sacrae et utilitati publicae vere
gratulor. Eo laudabiliore, quo rariore est, virium contentione
proficiendique studio duplicasti stadii academici decursum, licet
priorem iam duplo longiorem feceris, quam plerique his tempo-
ribus emetiuntur, operamque dederis, ut progressus diuturnitati
nihil

nihil concederent. Postquam enim integri lustri ab anno MDCCXXXII bene transacti fructibus onustus in patriam redisti, post examen solemne in numerum candidatorum ministerii sacri receptus, atque in illustri SALERI familia iuventutis nobilissimae institutione praeclare defunctus maluisti vitam academicam iterare anno MDCCCLII, commilitonibus a TE ad academiam praeparatis deductisque doctrinam et virtutem praeciturus, atque in amplificando litterarum olim profuturarum apparatu elaboraturus, quam provinciam ecclesiae TIBI delatam capessere, etsi dudum ab iisdem instructior rectius id facere potuisses innumeris aliis, qui iactis utcumque fundamentis doctrinarum proficiarum prima quavis occasione muneris publici potiti ultimam metam laborum in literis collocandorum contigisse sibi videntur. In neutro vero studiorum decursu partium TVARVM quidquam reliqui fecisti, aut quamcumque opportunitatem praetermittendam esse duxisti probehendi scientiam et dexteritatem. Quam assiduum attentum et prouidum futuri auscultatorem egeris et adhuc dum agas, me ipso teste intellexi, cuius scholis dogmaticis, hermeneuticis, theologiae moralis, antitheticis, homileticis, historiae Christianae, litterariis, illustrationis librorum symbolicorum, interpretationis pericoparum euangelicarum et epistolarum, vaticinii Ioelis, epistolarum Iacobi, Paulique ad Philipenses, Colossenses et Hebraeos, euangelii Ioannis et actorum apostolicorum, disputandiue exercitationibus eam operam dedisti, ut paucos habueris aequales superiorem neminem. Neque aliorum auditionibus desuisti, praeter rerum sacrarum intelligentiam de addiscenda philosophia, mathefi et philologia tam orientali quam graeca, latina, linguarumque recentiorum, quos eruditi nunc non sine detrimento ignorant, valde et enixe sollicitus. Accessit duplex exercitatio tam docendi iuventutem bonas litteras publice priuatimque, quam scribendi, quae publice placeant, cuius aliquot iam exstant documenta, commentariis meis de libris memorabilibus inserta, in quorum particula mensis martii comparebit consutatio TVA impetus a Muratorio contra doctrinam puriorem de sacra coena facti, quam peritis lectoribus facile approbabis. Ut haec omnia plurimi, quod par est, facio, sic longe maioris a me sunt, ob perpetuum et aequabilem virtutis tenorem et bonae mentis studium, quo tot naturae et industriae dona diuinitus in

TE collata DEO consecrasti, ipsiusque seruitio addixisti. Cuius gloriae prouebendae ut diu, multum et feliciter inseruias non TE hortabor, sed ipsum indulgentissimum DEI O. M. numen orabo et obtestabor, insignem hanc TVAE meaeque felicitatis partem supplicationibus nostris haud denegatarum. Vale igitur atque tantum mihi velle quantum TIBI cupio, tuamque rem rectissime agere persuevera. Dedi Halae ad Salam in academ. Frideric. d. XIII. Febr. cIo DCCLIII.

AESTVMATISSIMO ORNATISSIMOQVE
RESPONDENTI

S. P. D.

PRAESES.

Diligenter attendentibus frequentissime animaduertere licet, haud paucos studiis sacris in academiis operantes, qui meliores adhuc aliis tempus per otium & maleficia perdere religioni sibi ducunt, in eo tamen errare, quod maxime agenda vel plane praetermittunt, vel minimo saltem constatu, non praetermittenda vero maximo agunt; nescientes proinde quid in studendo aut eorum aut paucorum loco habendum sit. Ex quo haud raro postea multis accidere solet, ut alio delati peruersam ac praeposteram studiorum rationem sero doleant, annosque praeteritos sibi referri nequidquam optent, cum videlicet animaduertunt, ea, quae ad rem recte, & ex vera aliorum utilitate gerendam maxime pertinent, sibi deesse, superesse vero, quae parum ad id profint. Nemo prudens facile negabit, valde hanc rem dolendam esse, cum eorum ipsorum causa, qui caeluram temporis, opportunitatis & virium non contemnendam fecerunt; tum ecclesiae, quae, quidquid delirant theologiae studio, plecti cogitur, magnisque detrimentis inde adscitur, si illi, quorum est, videre, ne quid detrimenti capiat, nec animo vitaeque recte constituti, nec maxime necessariis & vtilibus doctrinis instructi sunt. Nec tamen est, quod rem tantopere dolendam magnopere miremur; causae enim ad inuestigandum non difficiles, sed plane in promptu sunt iis, qui cum animorum humanorum, tum academiarum statum deprauato illorum admodum plerumque accommodatum, vel mediocriter cognitum habent. Felices itaque omnino existiman-

stimandi sunt, quibus aut damno edocsis, aut maturiore iam aetate & iudicio praeditis, academiam ex intervallo iterum adire contingit, quique tum id maxime agunt, quod maxime necessarium & utile experimentis usuque docti cognoverunt. Ex eorum numero, quibus haec felicitas contigit, TV quoque es, AESTVMATISSIME RESPONDENS. Minime quidem inter eos fuisti, cum primum tempus in Fridericiana ageres, qui supra a me notati sunt, sed potius isto etiam tempore operam TVAM studiumque in istis rebus diligenter posuisti, quae maxime ad rem pertinent; interim tamen nihilominus recte istud felicitatis loco habes, quod iterum academiam TIBI adire licuit, ad bene coepta magis magisque perficienda. Postquam scilicet annos complures in iuventute privatim cum fide instituenda laudabiliter consumptos absuisti, redisti ad nos, proxime quidem eo consilio, ut aliorum fidei TVAE concreditorum studia & vitam in Fridericiana moderareris: simul tamen etiam istam occasionem diuinitus oblatam eo lubentius es amplexus, quo exoptatior TIBI etiam TVA causa visa est, cum ad studia theologica & philologica magis adhuc excolenda, tum ad docendi facultatem publicam in orphanotrophei nostri schola latina iuventutis institutione augendam: vtrumque quidem laudabili duorum honoratissimorum mibi que amicissimorum FRATRYM exemplo, qui pariter ita hic optime exculti dignissimeque praeparati, de re ecclesiastica ac scholastica in patria iam optime merentur. Gratulor ergo TIBI cum opportunitatem oblatam, tum animum studiumque ista quoque recte utendi; hoc enim non minus quam illud, imo magis adhuc gratulatione dignum iudico, cum bonae occasiones multis, bona vero mens illas amplectendi paucis contingat. Nec minus istud quoque magnopere probavi, quod me moderate disputando TE publice exercere decreuisti, qua in re TE, ut dignum mandatis partibus est, acturum plane confido. Quod reliquum est DEVM immortalem TIBI porro propitium, laetosque rerum TVARVM successus ex animo exopto, qui tum eo minus deerunt, si id porro TIBI maxime commenatum habebis, ut animo, studiis, omnique vita gloriae servatoris magis magisque inseruias, id quod non solum aequissimum, sed etiam longe fructuosissimum ac sapientissimum est, cum nemo magis illo de nobis immerentibus meritis sit; nemoque maiorem illo immeritam licet iis, qui ipsi vere addicti sunt, gratiam aut referat, aut referre possit ac cupiat. D. in Frider. Non. Febr. c1010ccliii.

Monsieur,

L'honneur de votre chere Amitié, est la chose du monde, dont je fais le plus cas. Jugés, *Monsieur*, si j'epargnerai aucun soin ou peine pour me conserver un si pretieux tresor. Je vous avouë, que je ne sache point avoir jamais employé de tems avec plus d'agrément, que celui, que j'ai eü le bonheur de passer en votre agréable compagnie. Tout ce, que je desirerois le plus, ce seroit d'en pouvoir jouir plus long tems; mais tout mon chagrin est de voir, que je vais être bientôt privé d'un si grand bien. J'en serois inconsolable sans la douce esperance, dont je me flatte, que vous me ferés la grace, malgré l'absence, de me conserver une place dans votre souvenir. Je vous en prie avec instance, vous assurant, que de mon coté, j'observerai toujours avec la derniere exactitude tous les devoirs de l'amitié, & que j'embrasserai avec plaisir toutes les occasions ou je pourrai vous donner de marques de mon estime. Voilà, *Monsieur*, mon tres cher ami, que vous soutenés aujourd'hui une Thése par où vous donnés des marques eclatantes de votre diligence extraordinaire. Tout le monde admire votre erudition solide & tous vos compatriotes & vos amis vous regardent comme un exemple, qui tâcherons d'imiter, & ils souhaitent de tout leur coeur, que vos veilles reçoivent bientôt la récompense, qui leur est due. Je suis avec toute l'estime & tout le respect imaginable

Monsieur,

votre tres-humble & très obeissant serviteur,

à Halle ce 5 Fev. 1753.

Frederic Maximilien Mentzer,
de Baade-Dourlac, Etud. en Droits.

Monsieur,

Rien au monde ne me cause une plus vive joie, que de vous pouvoir temoigner en cette glorieuse rencontre, les sentiment d'estime & de veneration, dont je suis penetré pour votre Personne. Je profite de cette occasion, *Monsieur*, pour vous assurer, que j'admire autant votre capacité, que tous ceux, qui ont l'honneur de vous connoître de plus prés, & qu'a fait jusqu'ici notre patrie. Vous en donnés aujourd'hui publiquement une nouvelle preuve. C'est de quoi je vous felicite de tout mon coeur, & je vous proteste,

que

que de tous les complimens, qu'on vous fera à cet sujet, le mien ne leur cede ni en tendresse ni en sincerité. Je vous estime, & je vous ai estimé depuis long tems, & ce m'est un plaisir extreme de dire publiquement, que je le ferai encore à l'avenir. J'y suis obligé par mille bontés & civilités, dont vous m'avez comblé dès le tems, que j'ai l'honneur de vous connoître. Je vous en ai des obligations infinies, sachant bien, que tout ce, que j'en pourrois dire, n'exprimeroit pas la moindre partie de ce que je vous dois. Faites moi la grace de m'accorder votre amitié, que j'estime tant, & continuez-la moi s'il vous plait, à present, qu'il faut, que je m'éloigne de vous. Faites moi la justice, de croire, que malgré cet éloignement je prendrai part toute me vie à tout ce qui vous touche, & que je ne cesserai jamais, d'être avec le plus fort attachement,

Monsieur,

vosre très humble Serviteur, & très fidele ami,

à Halle ce 1. Fev. 1753.

Jean Louis Mentzer,
de Baade-Durlac. Etud. en Droits.

Dear Sir,

This not to be expressed with Words, how impetuously I have wished a long Time ago to have once the good Luck, to discover You the Tendernefs wherewith I have always loved You, and the great Esteem I bear towards You. As long as I have the Honour to be acquainted with You, and this is already a pretty while since You have shewd me always so much Friendship and done me the greatest Favours, that I cannot but be very glad to have this Day the best Opportunity to return You publick Thanks for it. And indeed, Sir, at the present as I think there will be now the fittest Spot, to display Your due Encomiums, which You deserve most reasonably in Regard of Your profound Learning, of which You do give here these unquestionable Proofs. I cannot therefore but congratulate You upon the Scheme of this very learned Disputation, and I give You most humble Thanks for the Favour by having invited me to its friendly Debaring. But nothing lieth so heavy to my Heart, than our Departing which must needs be in a very short Time. May God almighty be along with You! May he be pleased to bless Your Undertakings! Ye, may the good Lord enable You more and more to enlarge the Limits

mits of his Kingdom, and retaliate the Favours done to me! is the
sincere Wish of,

Dear Sir,

At Hall in Saxony Febr. the 14th. 1753.

Your most humble servant,

John James Meyer,

Native of Baden-Durlach. Student of Divinity, Oppon.

VIRO PRAECLARISSIMO, DEFENSORI HVIVS DISPVATIONIS
DOCTISSIMO, FAVORI
ET AMICO SVO LONGE AESTVMATISSIMO

S. P. D.

CAROLVS GVILIELMVS SIEVERT,

Bada-Durlacensis, Theol. Cult. Oppon.

Dabis, amicorum AESTVMATISSIME, vt inter alia sub finem dispu-
tationis TVAE defendendae, etiam meum ignobile alias atque
obscurum adpareat nomen. Dabis profecto, neque hoc, quidquid
est litterarum, amoris in TE mei iustissimum signum inuidebis.
Quid ni enim mihi liceret cum laetis laetum esse, & gaudentibus
congaudere? Adfunt qui TIBI gaudia sua ex rationibus TVIS con-
cepta scripto testantur, qui TE pius prosequuntur votis, quare ego
solus meum erga TE adfectum, & voluptatem, qua perfundor com-
primere & tacitus apud me continere diutius nequeo. Ne vero ni-
mis longus sim, non tam id ago in praesenti, vt multis TIBI appro-
bem amorem in TE meum, de eo enim aliunde TIBI iam satis constare
potest, adeoque nullo amplius testimonio indigere videtur, quam
vt potius TIBI ex animo gratuler publicum quod mox editurus es
eximiae eruditionis TVAE specimen. Nullus enim dubito, fore vt
eundem in conflictu solemnium TE doctorum iudicio approbes, quem
quouis tempore exhibuisti, quemque omnes, qui TE norunt, satis
cognitum perspectumque habent, doctum scilicet & in omni doctri-
na sanctiori optime versatum. Iure igitur TIBI publicam illam defen-
sionem auguror felicem atque fortunatam, eamque TIBI & adpre-
cor & ex animo gratulor. Ad me quod attinet, opponentis vices in
conflictu solemnium suscipiendos mihi demandasti. Gratissimus omni-
no hoc amoris TVI erga me insigne documentum agnosco, & lubens
ad nutum TVVM compareo. Adero & pugnabo armis non inimi-
cis sed amicis, non vt victoriam TIBI dubiam reddere conarer, sed
quantum in me erit gloriosam ac honorificam. Ceterum, vt con-
sueuisti, ita me & in posterum, si quid meruero, amare perge.

Dabam Halae d. VI. Febr. An. MDCCLIII.

DISSERTATIO THEOLOGICA
SECUNDA
DE
**PERSEVERANTIA
CREDENTIVM
VSQVE AD FINEM.**

QVAM
PRAESIDE
VIRO SVMME VENERABILI, EXCELLENTISSIMO
DOCTISSIMO

IOANNE GEORGIO KNAPP

THEOL. D. ET PROF. ORDIN. CELEBERRIMO ORD. THEOL.
H. T. DECANO SPECTATISSIMO

PRAECEPTORE AC FAVTORE
OMNI PIETATE AETERNVM COLENDO
IN REGIA FRIDERICIANA

D. FEBR. MDCCCXLIII.
H. L. Q. C.

PVBlice DEFENDET

FRIDERICVS MAXIMILIANVS MAVRITII
LOERRACO-BADENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.